

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Demografie

Studijní obor: Demografie se sociologií

Kristýna Říhová

**REGIONÁLNÍ DIFERENCIACE PLODNOSTI DLE LEGITIMITY
V ČESKÉ REPUBLICE V LETECH 1993–2012**

*Regional differentiation of fertility according to legitimacy
in the Czech Republic, 1993–2012*

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Doc. RNDr. Ludmila Fialová, CSc.

Praha 2016

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval/a samostatně a že jsem uvedl/a všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 28. 7. 2016

.....

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své práce Doc. RNDr. Ludmile Fialové, CSc. za pomoc při hledání tématu mé bakalářské práce, za odborné vedení, cenné rady, ochotu a trpělivost. Dále bych chtěla poděkovat RNDr. Borisi Burcinovi, Ph.D za zprostředkování dat, bez kterých by tato práce nevznikla. Dále bych pak chtěla poděkovat své rodině a přátelům za významnou podporu nejen při psaní této práce, ale i během celého studia. Obzvláště pak chci poděkovat Bohu, který mi byl a nadále je největší oporou na cestě nejen studiem.

Regionální diferenciacie plodnosti dle legitimacy v České republice v letech 1993–2012

Abstrakt

Cílem práce je analyzovat vývoj manželské a mimomanželské plodnosti v České republice v letech 1993–2012. Kromě stručného přehledu pro Českou republiku zaujímají hlavní místo data za okresy. K zobrazení vývoje a porovnání jsme zvolili, kromě počátečního a koncového roku, roky 1999 a 2008. Tedy roky, ve kterých se v daném období narodilo nejméně a nejvíce dětí. Právě vzhledem k rozdílným počtům narozených dětí během zkoumaných let i mezi jednotlivými okresy, bylo zvoleno porovnávání podílů narozených dětí. Prokázali jsme, že mezi okresy existují rozdíly a větší podíl dětí nevdaných, především pak svobodných matek, je v okresech na severozápadě, severu a severovýchodě České republiky. Tato data byla pomocí programu ArcMac znázorněna v kartogramech. Dále jsme se zaměřili na vztah mezi pořadím dítěte a rodinným stavem matky. Zde jsme prokázali, že podíl dětí narozených svobodným matkám je vyšší u dětí prvního pořadí, než u dětí druhého a třetího pořadí.

Klíčová slova: Manželská a nemanželská plodnost, rodinný stav matek, pořadí dítěte, regionální rozdíly, okresy ČR

Regional differentiation of fertility according to legitimacy in the Czech Republic, 1993–2012

Abstract

The aim of this thesis is to analyze the evolution of marital and extra-marital fertility in the Czech Republic between 1993–2012. In addition to a brief overview of the Czech Republic, the focus is on data for the districts. To demonstrate the developments and comparisons, we selected the starting and ending years and also the years 1999 and 2008. Thus, the years in when the least and the most children were born. Because of different numbers of births during the years surveyed between individual districts, comparisons of percentages of births were chosen. We have demonstrated that there are differences between districts and larger proportion of children who were born outside of marriage, especially single mothers in the districts in the northwest, the north, and the northeast of the Czech Republic. These data were illustrated in using cartograms with the help of ArcMac. We also focused on the relationship between the birth order of the child and the mother's marital status. Here, we demonstrated that the share of children born to single mothers is higher in children of the firstborn than of the second- and third-born.

Keywords: Marital and extra-marital fertility, mother's marital status, birth order, regional differences, districts of CZ

OBSAH

SEZNAM TABULEK	6
SEZNAM OBRÁZKŮ	7
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	9
1 ÚVOD	10
2 PROBLEMATIKA PLODNOSTI DLE LEGITIMITY V LITERATUŘE	12
3 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	14
3.1 VITALITA - ŽIVĚ NAROZENÉ DÍTĚ	14
3.2 LEGITIMITA	14
3.3 POŘADÍ DÍTĚTE.....	15
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	16
4.1 CÍL VÝZKUMU	16
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	17
4.3 DATA A METODY	17
5 TEORIE SOUČASNÉHO VÝVOJE MIMOMANŽELSKÉ PLODNOSTI.....	18
5.1 VÝZKUM ISSP.....	18
5.2 VÝZKUM SEPM	19
6 VÝVOJ MANŽELSKÉ A MIMOMANŽELSKÉ PLODNOSTI V ČESKÉ REPUBLICE	22
6.1 NAROZENÉ DĚTI V ČESKÉ REPUBLICE PODLE LEGITIMITY	22
6.2 NAROZENÉ DĚTI V ČESKÉ REPUBLICE PODLE VĚKU MATKY A LEGITIMITY.....	24
7 VÝVOJ MANŽELSKÉ A MIMOMANŽELSKÉ PLODNOSTI V JEDNOTLIVÝCH OKRESECH ČR	30
7.1 VYMEZENÍ OKRESŮ ČR	30
7.2 SVOBODNÉ.....	31
7.3 ROZVEDENÉ	34
7.4 NEVDANÉ	38
8 VZTAH MEZI STAVEM MATKY A POŘADÍM NAROZENÉHO DÍTĚTE	48
9 ZÁVĚR.....	53
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
SEZNAM ZDROJŮ	59
PŘÍLOHY	62

SEZNAM TABULEK

Tab. 1: Rodinná situace matky v době porodu prvního dítěte podle období, v %	20
Tab. 2: Okresy s nejvyššími podíly dětí narozených mimo manželství v roce 1993 - porovnání kategorií (v %)	40
Tab. 3: Okresy s nejnižšími podíly dětí narozených mimo manželství v roce 1993 - porovnání kategorií (v %)	40
Tab. 4: Okresy s nejvyššími podíly dětí narozených mimo manželství v roce 1999 - porovnání kategorií (v %)	41
Tab. 5: Okresy s nejnižšími podíly dětí narozených mimo manželství v roce 1999 - porovnání kategorií (v %)	42
Tab. 6: Okresy s nejvyššími podíly dětí narozených mimo manželství v roce 2008 - porovnání kategorií (v %)	43
Tab. 7: Okresy s nejnižšími podíly dětí narozených mimo manželství v roce 2008 - porovnání kategorií (v %)	44
Tab. 8: Okresy s nejvyššími podíly dětí narozených mimo manželství v roce 2012 - porovnání kategorií (v %)	45
Tab. 9: Okresy s nejnižšími podíly dětí narozených mimo manželství v roce 2012 - porovnání kategorií (v %)	45

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Počty živě narozených dětí podle stavu matky, ČR, 1993–2012, absolutní čísla v tis. ..	22
Obr. 2: Rodinný stav matek při narození dítěte, ČR, 1993–2012, %.....	23
Obr. 3: Vývoj živě narozených podle legitimacy, ČR, 1993.....	24
Obr. 4: Počty živě narozených dětí podle věku pro svobodné matky, ČR, 1993–2012.....	25
Obr. 5: Počty živě narozených dětí podle věku pro rozvedené matky, ČR, 1993–2012.....	26
Obr. 6: Počty živě narozených dětí podle věku pro nevdané matky, ČR, 1993–2012.....	27
Obr. 7: Věková struktura svobodných žen v plodném věku, ČR, 1993–2012.....	27
Obr. 8: Věková struktura rozvedených žen v plodném věku, ČR, 1993–2012.....	28
Obr. 9: Věková struktura nevdaných žen v plodném věku, ČR, 1993–2012.....	28
Obr. 10: Věková struktura vdaných žen v plodném věku, ČR, 1993–2012.....	29
Obr. 11: Podíl dětí narozených svobodným matkám, 1993, v %.....	31
Obr. 12: Podíl dětí narozených svobodným matkám, 1999, v %.....	32
Obr. 13: Podíl dětí narozených svobodným matkám, 2008, v %.....	33
Obr. 14: Podíl dětí narozených svobodným matkám, 2012, v %.....	34
Obr. 15: Podíl dětí narozených rozvedným matkám, 1993, v %.....	35
Obr. 16: Podíl dětí narozených rozvedným matkám, 1999, v %.....	36
Obr. 17: Podíl dětí narozených rozvedným matkám, 2008, v %.....	37
Obr. 18: Podíl dětí narozených rozvedným matkám, 2012, v %.....	38
Obr. 19: Podíl dětí narozených nevdaným matkám, 1993, v %.....	39
Obr. 20: Podíl dětí narozených nevdaným matkám, 1999, v %.....	41
Obr. 21: Podíl dětí narozených nevdaným matkám, 2008, v %.....	43
Obr. 22: Podíl dětí narozených nevdaným matkám, 2012, v %.....	44
Obr. 24: Podíl dětí narozených vdaným matkám, 1999, v %.....	46
Obr. 25: Podíl dětí narozených vdaným matkám, 2008, v %.....	47
Obr. 26: Podíl dětí narozených vdaným matkám, 2012, v %.....	47
Obr. 27: Podíly dětí narozených podle rodinného stavu v závislosti na pořadí narozeného dítěte, ČR, 1993	49
Obr. 28: Podíly dětí narozených podle rodinného stavu v závislosti na pořadí narozeného dítěte, ČR, 1999	49
Obr. 29: Podíly dětí narozených podle rodinného stavu v závislosti na pořadí narozeného dítěte, ČR, 2008	50
Obr. 30: Podíly dětí narozených podle rodinného stavu v závislosti na pořadí narozeného dítěte, ČR, 2012	51
Obr. 31: Rodinný stav matek podle pořadí narození dítěte, ČR, 1993, absolutní počty	51
Obr. 32: Rodinný stav matek podle pořadí narození dítěte, ČR, 1999, absolutní počty	52

Obr. 33: Rodinný stav matek podle pořadí narození dítěte, ČR, 2008, absolutní počty	52
Obr. 34: Rodinný stav matek podle pořadí narození dítěte, ČR, 2012, absolutní počty	52

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČSÚ	Český statistický úřad
INED	Institut national d'études démographiques
WHO	World Health Organization
ISSP	International Social Survey Programme
SEPM	Sociální a ekonomické podmínky mateřství

Kapitola 1

Úvod

V dnešní době stoupá úroveň mimomanželské plodnosti a čím dál více dětí se rodí nesezdaným rodičům. V této práci bychom se proto chtěli zabývat tématem manželské a mimomanželské plodnosti v České republice. S ohledem na dostupnost dat se zaměříme konkrétně na vývoj mezi lety 1993 a 2012. Tedy na první dvacetiletí samostatné České republiky. Chtěli bychom sledovat rozdíly mezi jednotlivými okresy České republiky a zjistit, jak se liší podíly dětí narozených matkám vzhledem k jejich rodinnému stavu v jednotlivých okresech. Dále bychom chtěli porovnat jednotlivé okresy mezi sebou a zároveň ve vztahu k hodnotám pro Českou republiku jako celek. Zajímá nás, zda si okresy udrží své místo v rámci nejvyšších a nejnižších podílů u dětí matek svobodných a rozvedených, nebo dojde k výrazným změnám v různých letech. Předpokládáme, že rok od roku bude klesat podíl dětí narozených vdaným ženám, a to v důsledku nárůstu podílu dětí narozených ženám svobodným a rozvedeným. Podíl dětí narozených svobodným ženám bude také pravděpodobně během let narůstat strměji než u žen rozvedených. To může být způsobeno tím, že určitá část svobodných matek zůstane (i v případě narození dalšího dítěte či dětí) svobodná, protože necítí potřebu se vdát. Tím pádem se pak těžko může rozvést. Podíl dětí narozených ženám ovdovělým bude pravděpodobně zanedbatelný a na vývoj plodnosti nebude mít vliv. Většina ovdovělých žen již totiž není v reprodukčním věku.

Dále bychom chtěli zjistit, jaký vliv má na tento vývoj pořadí narozeného dítěte. Předpokládáme totiž, že tento trend bude nejvíce viditelný u prvorodiček. Neboli že právě mezi dětmi prvního pořadí bude nejvíce narůstat podíl nesezdaných (ve většině případů právě svobodných) matek.

Dále je třeba zdůraznit, že budeme vycházet pouze z počtu živě narozených dětí. K výše zmíněným změnám dochází na základě změn ve společnosti. Tyto změny mimo jiné vypůsobily, že na rozdíl od dřívějších dob není považováno za neslušné a nevhodné nebo dokonce nepřipustné, aby se dítě narodilo svobodné matce. Zároveň není ani kladen takový důraz na manželský svazek obecně.

Také bychom zde chtěli uvést sociologický pohled na tuto problematiku. Podíváme se na výzkumy, které byly (během sledovaného úseku) provedeny. Jedná se především o výzkum nazvaný Sociální a ekonomické podmínky mateřství, který provedlo Centrum pro výzkum

veřejného mínění v roce 2006. Tento výzkum se zaměřil na rodinnou situaci matek. Hlavním důrazem bylo podchytit sociální a ekonomické rozdíly mezi vdanými a nevdanými matkami. Bylo mimo jiné zjišťováno, jaké mohou být důvody, které ženy vedly k tomu, že se nevdaly před narozením dítěte. Další neméně zajímavé informace lze získat z šetření, které se zabývalo různými formami uspořádání rodiny. Toto šetření s názvem Rodina a gender role se uskutečnilo v rámci mezinárodního projektu ISSP v roce 2002.

Kapitola 2

Problematika plodnosti dle legitimacy v literatuře

Téma manželské a mimomanželské plodnosti je tématem velice aktuálním. Informace o narozených dětech zpracovaná podle legitimacy můžeme najít v mnoha publikacích, zejména Českého statistického úřadu (dále jen ČSÚ). Pravidelně se každý rok objevují v „Demografických ročenkách“. Členění podle legitimacy (nebo rodinného stavu matky) je často používaným členěním v oddíle D. Narození. Také v dalších publikacích ČSÚ najdeme informace o vývoji mimomanželské plodnosti (Český statistický úřad, 1993).

Na celostátní úrovni se problematice věnuje většina studií týkajících se trendů ve vývoji obyvatelstva. Například pravidelné rozbory publikované Českým statistickým úřadem (Kurkin, a další, 2015). Dříve také vycházela publikace „Populační vývoj České republiky“. V letech 1996 (Pavlík, a další, 1997) a 1999 (Pavlík, a další, 1999) se v kapitole 4 zabývá vývojem plodnosti podle pořadí v závislosti na legitimitě. Co se týká regionální diferenciace, byla data za obce zpracována například v atlasu vydaném z dat Sčítání lidu v roce 2001 (Rychtaříková, a další, 2006) a ve Veřejných databázích Českého statistického úřadu (Český statistický úřad, 2016).

Téma vývoje mimomanželské plodnosti je dnes velice aktuální, nejen v České republice. Například ve Francii vydal demografický institut (INED) v rámci časopisu *Population* mnoho článků zabývajících se mimomanželskou plodností. Například články „Les enfants nés hors mariage et leurs parents. Reconnaissances et légitimations depuis 1965“ (Muñoz Perez, 1999), „L'évolution démographique récente de la France et ses tendances depuis 70 ans“ (Mazuy, a další, 2015) nebo „L'évolution démographique récente en France: la fécondité est stable“ (Mazuy, a další, 2013). V knize „Démographie Analyse et synthèse II“ se celá kapitola zabývá manželskou a mimomanželskou plodností (Caselli, a další, 2002). Dokonce i ve Spojených státech amerických se objevila práce vyjadřující se k tamějšímu vývoji mimomanželské plodnosti s názvem „Fertility and marriage in an era of family chase“ (Hayford, 2015).

Vrátíme-li se k české literatuře, lze najít sociologické publikace na dané téma. Tyto publikace jsou často obohaceny právě o rozměr demografický. Takovým příkladem může být kniha „Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR“ (Hamplová, a další, 2007), ve které se lze dočíst mnoho zajímavých informací. Kniha reflektuje výsledky výzkumů, které se zabývají změnami ve vývoji plodnosti nevdaných žen a s tím souvisejícím pohledem

na manželství a partnerské uspořádání obecně. V této práci se zaměříme především na výsledky výzkumu s názvem Sociální a ekonomické podmínky mateřství. Dále také na šetření Rodina a gender role, které proběhlo v rámci mezinárodního projektu. Obdobný tým autourů stojí také za publikací „Mimomanželská plodnost v České republice po roce 1989: sociální a ekonomické souvislosti“ (Hamplová, a další, 2006). V ní je analyzován vývoj mimomanželské plodnosti vzhledem k dosaženému vzdělání matek.

Mnoho odborných (například bakalářských či magisterských) prací se také zabývá tímto tématem. A to jednak v rámci České republiky (Sirotková, 2014), tak i v rámci evropských zemí a jejich porovnání (Tihelka, 2008) (Lakomý, 2014). V práci „Územní diferenciace České republiky“ (Dlouhá, 2014) se můžeme setkat s informacemi o plodnosti (a potratovosti), avšak v rámci jednotlivých krajů České republiky. Jde tedy o členění na větší územní celky, než je tomu v této práci. Aktualitu a atraktivitu zkoumaného tématu můžeme tedy vidět napříč zeměmi i obory.

Kapitola 3

Vymezení základních pojmů

Před započítáním samotného výzkumného šetření je třeba vymezit si pojmy, se kterými budeme dále pracovat. Vycházíme především z platné legislativy České republiky, která zároveň odpovídá ve většině případů a znění požadavků definicím Světové zdravotnické organizace (WHO).

3.1 Vitalita - živě narozené dítě

Data zpracovávaná v této práci se týkají pouze živě narozených dětí. Definice živě narozeného dítěte se během sledovaného časového úseku změnila. Od roku 1988 platila díky vyhlášce 11/1988 Sb. národní definice. Podle ní je dítě za živě narozené považováno tehdy, pokud dojde k úplnému vypuzení nebo vynětí plodu z těla matky, plod projevuje známky života a váží 500 g a více. Pokud váží méně, je rozhodující, zda přežije 24 hodin po porodu (Česká republika, 1988). Podle zákona č. 372/2011 Sb. O zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, který začal platit 1. 4. 2012 (Hůle, 2014), začala platit definice shodující se s mezinárodně doporučenými definicemi Světové zdravotnické organizace (WHO). Podle této definice je za živě narozené dítě považován plod, bez ohledu na délku těhotenství, který po narození dýchá nebo projevuje alespoň jednu ze známek života, to je srdeční činnost, pulsace pupečníku nebo nesporný pohyb kosterního svalstva bez ohledu na to, zda byl pupečník přerušen nebo placenta připojena (Česká republika, 2011). Podíly mrtvě narozených dětí jsou vzhledem k celkovým počtům narozených dětí zanedbatelné. Navíc nezasahují do vývoje či trendů ve společnosti, které jsou zde sledovány. Mnohé publikace zabývající se tematikou diferencování plodnosti podle legitimacy ale často pracují jen s živě narozenými.

3.2 Legitimita

Základním dělením v rámci plodnosti, zkoumané v této práci, je legitimita. Páry často žijí v nesezdaných soužitích, lidově řečeno na psí knížku či v tzv. faktických manželstvích. Faktickým manželstvím rozumíme vztah, kdy partneři opačného pohlaví (označováni jako druh a družka) spolu dlouhodobě žijí a společně hradí náklady na své potřeby (Dořičák, 2015). Jejich

domácnost je považována za úplnou rodinu. Ovšem děti takovýchto párů není možné zahrnout mezi děti narozené v manželství, neboť partneři nejsou právně sezdáni.

Rozdělení dětí dle legitimacy na manželské a mimomanželské je určováno na základě rodinného stavu matky v době narození dítěte. Rozlišujeme ženy (pouze) vdané, jejichž děti budou započítány jako narozené v manželství a naproti tomu u všech ostatních budou děti narozené mimo manželství - tedy ženy nejen svobodné, ale také rozvedené a ovdovělé. Právě u žen rozvedených se nepřihlíží k době mezi rozvodem a narozením dítěte, a stejně tak u ovdovělých, k době uplynulé mezi úmrtím manžela a narozením dítěte, jako tomu bývá z právního hlediska. V obou případech je dítě automaticky považováno za mimomanželské (Český statistický úřad, 2006).

3.3 Pořadí dítěte

Pořadí dítěte může být určováno ve dvou kategoriích. Buďto „pořadí narozeného dítěte v nynějším manželství“ nebo „pořadí narozeného dítěte matce celkem“. Pro účely zpracování této práce je důležitá právě kategorie určující celkové pořadí dítěte. V případě dítěte narozeného neprovdané matce, je totiž v tomto sloupci logicky 0. Dále pak může nastat situace, kdy je zde matka, která má dítě již z předchozího vztahu, ale v současném manželství se jí narodilo dítě první. V tomto případě by byla chyba považovat ji za prvorodičku.

Kapitola 4

Metodologie výzkumu

Tato kapitola obsahuje vymezení cíle výzkumu, vymezení výzkumných otázek a hypotéz a popsání způsobu výzkumu.

4.1 Cíl výzkumu

Chtěli bychom popsat vývoj plodnosti v České republice v závislosti na rodinném stavu matek a zároveň porovnat stav v jednotlivých okresech ČR. Dále bychom chtěli ověřit, jak se mění podíl dětí narozených vdaným a nevdaným ženám v běhu času. Předpokládáme, že podíl dětí narozených vdaným ženám bude klesat, zatímco podíl dětí svobodných matek bude stoupat. Zaměříme se také na mateřství žen rozvedených a žen ovdovělých.

Cílem práce bude sledovat rozdíly mezi jednotlivými okresy České republiky a zjistit, jak se liší podíly dětí narozených matkám vzhledem k jejich rodinnému stavu v jednotlivých okresech. Dalším cílem bude porovnat jednotlivé okresy mezi sebou, a zároveň ve vztahu k hodnotám pro Českou republiku jako celek. Předpokládáme, že rok od roku bude klesat podíl dětí narozených vdaným ženám, a to v důsledku nárůstu podílu dětí narozených ženám svobodným a rozvedeným. Podíl dětí narozených svobodným ženám bude také pravděpodobně během let narůstat strměji, než u žen rozvedených. To může být způsobeno tím, že určitá část svobodných matek zůstane (i v případě dalšího dítěte či dětí) svobodná, protože necítí potřebu se vdát. Tím pádem se pak těžko může rozvést. Podíl dětí narozených ženám ovdovělým bude pravděpodobně zanedbatelný a na vývoj plodnosti nebude mít vliv. Většina ovdovělých žen již totiž není v reprodukčním věku.

Dále bychom chtěli zjistit, jaký vliv má na tento vývoj pořadí narozeného dítěte. Předpokládáme totiž, že tento trend bude nejvíce viditelný u prvorodiček. Neboli že právě mezi dětmi prvního pořadí bude nejvíce narůstat podíl nesezdaných (ve většině případů právě svobodných) matek. Dále je třeba zdůraznit, že budeme počítat pouze s živě narozenými dětmi.

4.2 Výzkumné otázky a hypotézy

Hlavní hypotézou této práce je, že se bude v průběhu sledovaného časového úseku zvyšovat podíl živě narozených dětí mimo manželství, a to především díky svobodným rodičkám. Také se domníváme, že podíl prvorozených dětí bude v této kategorii větší než u dětí druhorozených a dalších. Vzhledem k tomu, že neznáme strukturu žen podle rodinného stavu v rámci jednotlivých okresů, budeme jako ukazatele vyjadřující změny používat podíly narozených dětí podle rodinného stavu matky, tedy procentuální zastoupení, kterého dosahují děti narozené matkám daného rodinného stavu. Za vedlejší hypotézu bychom mohli označit předpoklad, že se budou lišit údaje o počtu narozených dětí svobodným matkám v závislosti na jednotlivých okresech v České republice.

Výzkumné otázky, které by měly dané hypotézy potvrdit nebo vyvrátit jsou definovány takto:

1. Jaké podíly dětí se narodily ve sledovaném časovém úseku svobodným ženám, ženám v manželství a ženám rozvedeným.
2. Jak se liší údaje o narozených dětech dle legitimacy v jednotlivých okresech České republiky.
3. Jak se mění podíl manželské a mimomanželské plodnosti v závislosti na pořadí narozeného dítěte.

4.3 Data a metody

Nyní se přesuneme ke konkrétním datům, které jsme použili pro výpočty. Hlavním zdrojem jsou anonymizovaná data Českého statistického úřadu. Konkrétně jde o soubory vzniklé na základě informací z Hlášení o narození (Český statistický úřad, 2003), členěné podle kalendářních roků. Anonymizovaných dat bylo použito proto, že v publikaci Demografická ročenka ani v jiných pro veřejnost publikovaných výstupech ze zpracování demografické statistiky nejsou data za živě narozené děti podle okresů tříděna podle rodinného stavu matky a pořadí narozeného dítěte. Dále pak využíváme také již zmíněných Demografických ročenek a dalších dat o obyvatelstvu z ČSÚ (Český statistický úřad, 2014a).

Výše zmíněné soubory obsahují mnoho specifických údajů o každém narozeném dítěti, avšak pro tuto práci byly důležité jen některé. Bylo tedy potřeba soubory nejprve upravit. Jelikož vše počítáme pouze pro živě narozené děti, prvním a základním krokem bylo roztřídění podle vitality. Pro další (hlavní) práci s daty byly důležité sloupce udávající „pořadí narozeného dítěte celkem“, „stav matky“ a „okres trvalého bydliště matky“. Tato data jsme dále zpracovávali v Excelu, SPSS a ArcMapu.

Jak jsme již zmínili, očekáváme, že podíl dětí narozených ženám rozvedeným se bude v čase také zvyšovat (byť asi ne tak dramaticky jako u žen svobodných), a tím bude přispívat k růstu mimomanželské plodnosti. Vzhledem k tomu uvádíme v tabulkách a mapách kromě kategorie nevdaných žen, zvlášť matky svobodné a rozvedené.

Kapitola 5

Teorie současného vývoje mimomanželské plodnosti

Z dat ČSÚ víme, že poslední dobou ženy odkládají mateřství do vyššího věku. Ve sledovaném období se zvýšil průměrný věk matky při narození prvního dítěte z 22,6 na 27,9 let. Obecně pak z 25 na 29,8 let (Český statistický úřad, 2014a). Děje se tak často kvůli studiu vysoké školy nebo zkrátka ženy dávají přednost své kariéře nebo koníčkům, a dítě by je v takové situaci jistým způsobem „brzdilo“.

Dnes panuje mnoho různých pohledů na důvody uzavírání či neuzavírání sňatků. Vzhledem k poklesu sňatečnosti lze usuzovat, že v dnešní době sňatek uzavírají spíše páry „tradičnější“. Do jisté míry se tak odkazují k náboženským kořenům či tradicím. Sňatek (většinou církevní) bývá pak důležitý spíše pro lidi nábožensky založené. Jelikož je Česká republika považována za jednu z nejateističtějších zemí v Evropě, lze tedy předpokládat, že většina lidí nepovažuje manželství obecně za důležité či potřebné. Narůstá také počet nesezdaných párů, které často sdílejí jednu domácnost. Partneři, kteří na sebe nejsou právně vázáni, mohou mít určitý pocit volnosti, cítí se tak svobodněji a potenciální konec vztahu je v takovém případě jednodušší. Je možné, že v některých případech dojde ke sňatku, když partneři plánují dítě, avšak často se tak stane až po narození dítěte. Dále také mohou existovat matky samoživitelky, které s otcem dítěte z různých důvodů nežijí. Toto jsou tedy obecné názory, které v dnešní společnosti přetrvávají. Pojďme se nyní podívat, do jaké míry se tato tvrzení shodují s výsledky sociologických výzkumů.

5.1 Výzkum ISSP

U neprovdaných matek (povětšinou svobodných), můžeme najít dvě základní skupiny. První skupinu tvoří ženy, které žijí se svými partnery a „jen“ s nimi nejsou sezdány, a druhou pak ty, které žijí samy bez partnera. V prvním případě se dá předpokládat, že dítě bude vyrůstat v rodině s oběma rodiči, kteří se časem mohou vzít, zatímco ve druhém tomu tak pravděpodobně nebude. V roce 2002 proběhlo v České republice výzkumné šetření Rodina a gender role, zaostřené na postoje k různým formám uspořádání rodiny. Stalo se tak v rámci mezinárodního projektu ISSP (International Social Survey Programme) (Hamplová, a další, 2007 str. 30). Cílem bylo mimo jiné zjistit, jak se česká společnost dívá na manželství.

Právě přístup k manželství je spjat s případným rozhodnutím nevdat se (popř. neoženit se) před narozením dítěte. V rámci výzkumu se 1289 respondentů vyjadřovalo k různým výročkům ohledně manželství a nesezdaného soužití. Výsledky byly navíc porovnávány s předchozím výzkumem z roku 1994. Nejvíce lidé souhlasili s tvrzením „Je dobré, když lidé, kteří hodlají uzavřít sňatek, spolu nejdříve žijí“. Jednalo se o 71,9 % žen a 74,9 % mužů (v roce 1994 to bylo 71,1 % žen a 70,7 % mužů). Shodu s výrokem „Lidé, kteří chtějí mít děti, by měli uzavřít sňatek“ vyjádřilo 59,7 % žen a 56,3 % mužů. Zde došlo k výraznému poklesu kladných odpovědí oproti roku 1994 (71,7 % žen a 71,0 % mužů). Ještě větší rozdíl v porovnání mezi rokem 1994 a 2002 (avšak v tomto případě opačným směrem) byl pak zaznamenán u výroku „Jeden rodič může vychovávat dítě stejně dobře jako oba rodiče společně“. S tímto výrokem souhlasilo v roce 2002 již 47,7 % žen a 32,0 % mužů, zatímco v roce 1994 to bylo jen 30,3 % žen a 21,7 % mužů. Už u těchto odpovědí vidíme, že česká společnost se odklání od tradičního pojetí rodiny, kdy postavení sňatku, resp. jeho důležitost upadá. Děti vyrůstající od svého narození jen s jedním rodičem přestávají pravděpodobně být výjimkami, a téměř každý bude mít ve svém okolí nějaký takový případ. Avšak je třeba si uvědomit, že tento výzkum zachycuje názory lidí na různé formy partnerského uspořádání. Souhlas s tvrzením tak automaticky nemusí být shodný s představou respondenta o jeho životě (Hamplová, a další, 2007 str. 30-31). Pokud se na tato tvrzení podíváme podle vzdělání respondentů, můžeme vidět, že lidé se základním vzděláním jsou jedinou skupinou, která v roce 2002 více souhlasila s tvrzením o uzavření sňatku lidí, kteří chtějí mít děti. V otázce výchovy dítěte jedním rodičem se podíl souhlasných odpovědí u této skupiny zvýšil nejvíce (Hamplová, a další, 2007 str. 36).

5.2 Výzkum SEPM

V roce 2006 provedlo Centrum pro výzkum veřejného mínění při sociologickém ústavu AV ČR specializované šetření s názvem Sociální a ekonomické podmínky mateřství (dále SEPM). V rámci tohoto šetření byly porovnávány údaje o vdaných a neprovdaných matkách (Hamplová, a další, 2007 str. 14). Výzkum SEPM zkoumal, jaký je názor žen, které měly v roce 2006 děti do 10 let věku (tedy narozené mezi lety 1995 a 2006) na otázku „proč se velká část dětí rodí neprovdaným matkám“. Bylo jim předloženo několik možných důvodů k vysvětlení vysokého podílu dětí rodících se neprovdaným matkám.

Ženy, vyjadřující se k těmto výročkům, lze rozdělit do tří skupin podle rodinného stavu v době porodu, nebo spíše podle jejich partnerského uspořádání v době porodu (prvního dítěte). Jedná se o ženy vdané, žijící v nesezdaném soužití s otcem dítěte a nežijící s otcem dítěte. Toto členění (rozdělení neprovdaných matek na druhou a třetí skupinu) je možné jen ve specializovaných výzkumech, kde má respondent přímo označit jednu z nabízených variant do které spadá, či k ní má nejbližší. V běžných datech, které shromažďuje Český statistický úřad, není takové podrobné rozčlenění možné. Za pomoci faktorové analýzy byly pak rozděleny i samotné důvody na tři hlavní skupiny. Pro první skupinu lze nalézt společný jmenovatel „absence vhodného partnera“, pro druhou „preferenci neformálních svazků“ a třetí „materiální důvody“. S důvody z první skupiny vyslovilo souhlas nejvíce procent žen ze všech skupin.

Důvod „ženy mají problém najít vhodného partnera“ označilo 85,0 % osamělých matek a 79,6 % matek nesezdaných, ale žijících s otcem dítěte a u vdaných matek tuto možnost vybralo 71,2 %.

Možnost „dnešní manželství je nestabilní a lidé se chtějí vyhnout komplikacím s rozvodem“ pak za jeden z hlavních důvodů považuje 80 % osamělých matek, 73,6 % matek z druhé skupiny a 73,2 % matek vdaných. Nejvíce se pak názory matek vdaných rozcházejí s názory ostatních u tvrzení „pokud se dva lidé mají rádi, uzavírat manželství je zbytečné“. S tímto výrokem souhlasí 57,4 % osamělých matek a 58,2 % žijících s otcem dítěte v nesezdaném soužití, ale jen 28,2 % vdaných (Hamplová, a další, 2007 str. 41-42). Je téměř jisté, že vdané ženy nebudou tvrdit, že manželství je zbytečné, když měly samy potřebu do něj vstoupit. Zároveň vysoké podíly vyjadřující souhlas s výroky o nevhodnosti partnera jsou pochopitelné u žen nežijících s otcem dítěte. Lze také říci, že nevdané ženy se s největší pravděpodobností vyjadřují na základě vlastní zkušenosti, což v případě této otázky u žen vdaných pochopitelně není možné.

Výzkum SEPM přinesl (díky výše zmíněnému podrobnějšímu členění matek) také zajímavé informace o reálném stavu matek. Tedy jaká část neprovdaných matek v době porodu žila mimo stabilní vztah, a jaká žila v nesezdaném soužití s otcem dítěte. V rámci postihnutí vývoje bylo sledované období (1995–2006) rozděleno na tři stejně dlouhé úseky. Děti narozené 1995–1998, děti narozené 1999–2002 a děti narozené 2003–2006. Na tabulce (Tab. 1) můžeme vidět očekávaný pokles podílu vdaných matek. Zásadní informací plynoucí z této tabulky je však fakt, že tento nárůst je způsoben nejen zvětšujícím se množstvím nesezdaných párů, ale také zvyšujícím se počtem matek nežijících s otcem svého dítěte a tedy pravděpodobně samoživitelek. (Hamplová, a další, 2007 str. 51)

Tab. 1: Rodinná situace matky v době porodu prvního dítěte podle období, v %

Vdaná	Nesezdané soužití	Mimo stabilní vztah	Počet celkem
<i>Děti narozené 1995 – 1998</i>			
79,13	10,92	9,95	412
<i>Děti narozené 1999 – 2002</i>			
75,36	11,35	13,29	414
<i>Děti narozené 2003 – 2006</i>			
62,58	20,55	16,87	326

Zdroj: (Hamplová, a další, 2007 str. 51), SEPM 2006

Poslední částí výzkumu SEPM, kterou zde zmíníme, vychází z odpovědí pouze nevdaných matek. V rámci výzkumu byla všem matkám, které byly v době porodu prvního dítěte neprovdané, položena otázka, zaměřující se na jejich osobní důvody k neuzavření sňatku před narozením dítěte. Šlo o ženy svobodné, rozvedené i ovdovělé, avšak drtivou většinu tvořily právě svobodné (91 %) (Hamplová, a další, 2007 str. 61). Při zpracování výzkumu byly na základě podobných odpovědí (za použití shlukové analýzy) ženy rozděleny do tří skupin. Skupiny a) „nedobrovolně“ svobodné matky, b) liberální svobodné matky, c) pragmaticky

svobodné matky. První skupina matek (jak už sám název napovídá) si roli svobodné matky do jisté míry nevybrala. Téměř všechny matky v této kategorii (97,7 %) uvádí, že svatbu odmítal partner. S tím také pravděpodobně souvisí, že druhým nejčastěji uváděným důvodem byla nejistá budoucnost vztahu s otcem dítěte (54,2 %) a dalším pak skutečnost, že partner byl ženatý (31,8 %). Tyto ženy pak vyjadřují naprosto minimální souhlas s tvrzeními, se kterými souhlasila velká část matek ze zbylých dvou skupin. Liberální svobodné matky považovaly za hlavní důvody neuzavření sňatku takové, které vypovídají o „zbytečnosti“ manželství. Nejvíce žen odpovídalo, že manželství je jen formalita (55,6 %) a manželství není výhodné (38,9 %). Dále pak některé ženy považovaly vztah s otcem dítěte za nejistý (38,8 %). Přesto takových bylo v této skupině méně než v ostatních skupinách. Ve skupině pragmaticky svobodných matek pak mnoho matek souhlasilo téměř se všemi možnostmi. Nejvýrazněji se však projevovaly (podobně jako u první skupiny) odpovědi ohledně nejistoty vztahu (84,7 %) a odmítavého postoje partnera ke sňatku (77,8 %). Dále se pak shodují s matkami pragmaticky svobodnými ohledně manželství jako takového. I podle nich manželství není výhodné (68,6 %) a jde jen o formalitu (62,3 %). Výrazná část žen o situaci uvažuje také po stránce finanční. Jednak považují za nákladnou samotnou svatbu (59,6 %) a některé považují statut nevdané matky za finančně výhodnější (49,5 %).

Po shrnutí těchto výsledků můžeme říci, že důvody, proč ženy před narozením dítěte nevstupují do manželství, jsou výrazně ovlivněny partnerským uspořádáním, tedy v první řadě zda žena žije nebo nežije s otcem dítěte. Neexistuje tedy jeden či dva univerzální důvody vysvětlující nárůst počtu neprovdaných matek. Mnoho neprovdaných žen ale manželství nezavrhuje. Podle nich je ideální nejdříve nesezdané soužití na zkoušku a následně právě manželství (Hamplová, a další, 2007 str. 76).

Kapitola 6

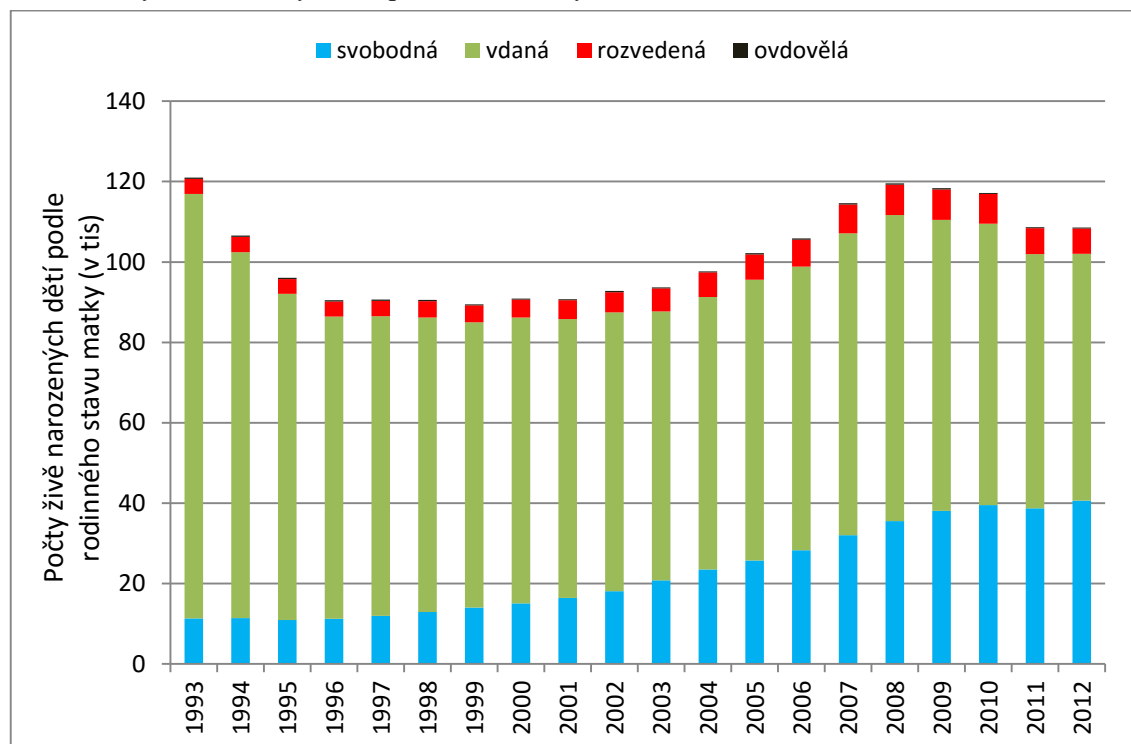
Vývoj manželské a mimomanželské plodnosti v České republice

V následující kapitole se podíváme na vývoj plodnosti v České republice podle stavu matky narozeného dítěte. Dále si pak definujeme území, která mezi sebou budeme porovnávat.

6.1 Narozené děti v České republice podle legitimacy

Změny, ke kterým docházelo ve sledovaném období, si můžeme ilustrovat na grafu (Obr. 1), zobrazujícím počty živě narozených dětí mezi lety 1993–2012.

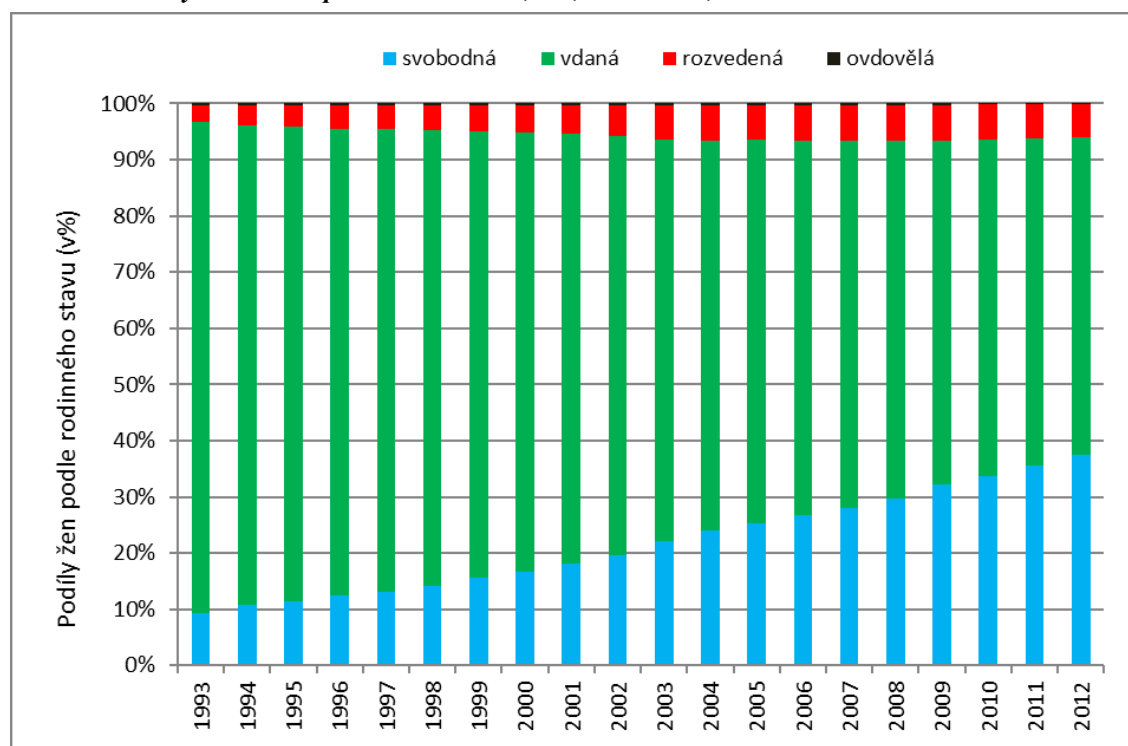
Obr. 1: Počty živě narozených dětí podle stavu matky, ČR, 1993–2012, absolutní čísla v tis.

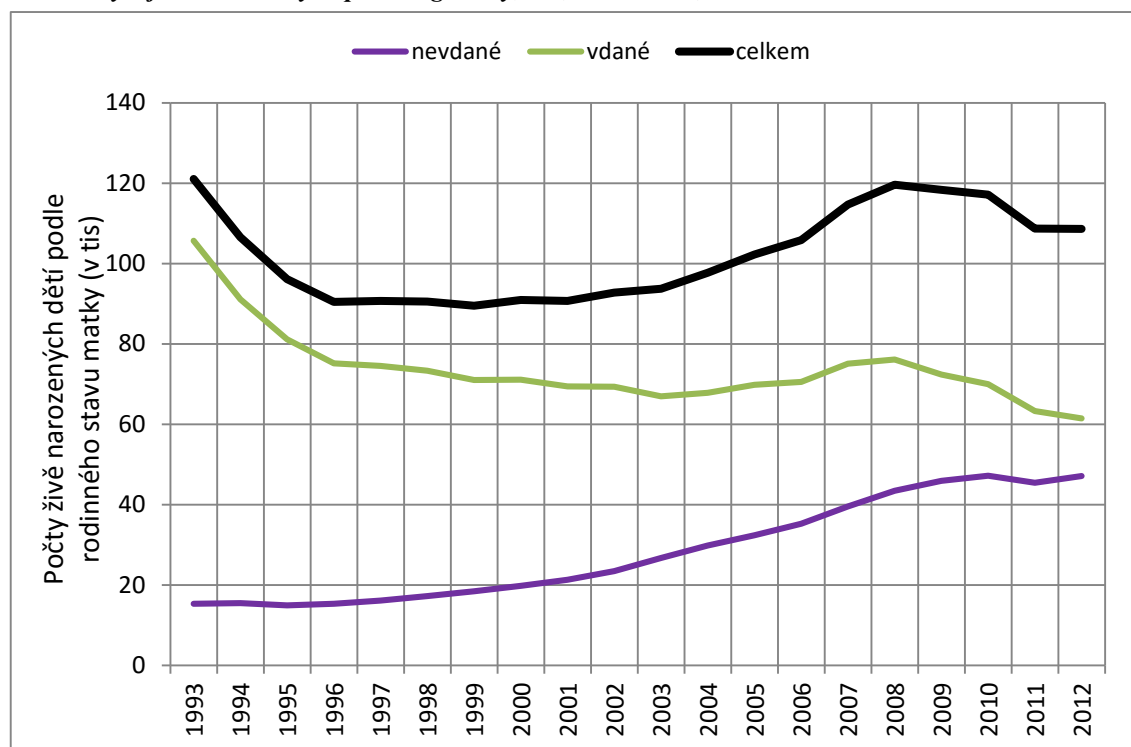
Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva – Narození 1993 až 2012, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

Vidíme, že pro vývoj plodnosti v tomto období jsou zajímavé roky 1999 a 2008. Jedná se (mezi lety 1994 a 2011) o nejnižší a nejvyšší počet narozených dětí. V roce 1999 to bylo 89 471 a v roce 2008 naopak 119 570. Tyto roky jsme tedy (spolu s rokem počátečním a koncovým) zvolili jako roky, na které se zaměříme podrobněji. Pokud tyto počty převedeme na procenta, získáme celkem jasnou představu o tom, jak se mimomanželská plodnost vyvíjí, viz (Obr. 2). Vidíme, že podíl svobodných matek neustále rapidně stoupá. Po většinu času stoupá i podíl rozvedených matek, avšak po roce 2006 opět klesá. Vzhledem k naprosto jasnému zvýšení podílu matek svobodných můžeme však tvrdit, že podíl mimomanželské plodnosti se zvyšuje, i když klesá počet narozených dětí. Ještě lépe je celý trend vidět na dalším grafu (Obr. 3). Zde jsou křivky zobrazující děti narozené vdaným a nevdaným matkám, (tj. dohromady svobodným, rozvedeným a ovdovělým), v porovnání s celkovým počtem. Lze tedy říci, že zatímco v první polovině devadesátých let vývoj celkové plodnosti kopíroval vývoj plodnosti vdaných žen, v novém tisíciletí se přizpůsobil ženám nevdaným.

Obr. 2: Rodinný stav matek při narození dítěte, ČR, 1993–2012, %

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva – Narození 1993 až 2012, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

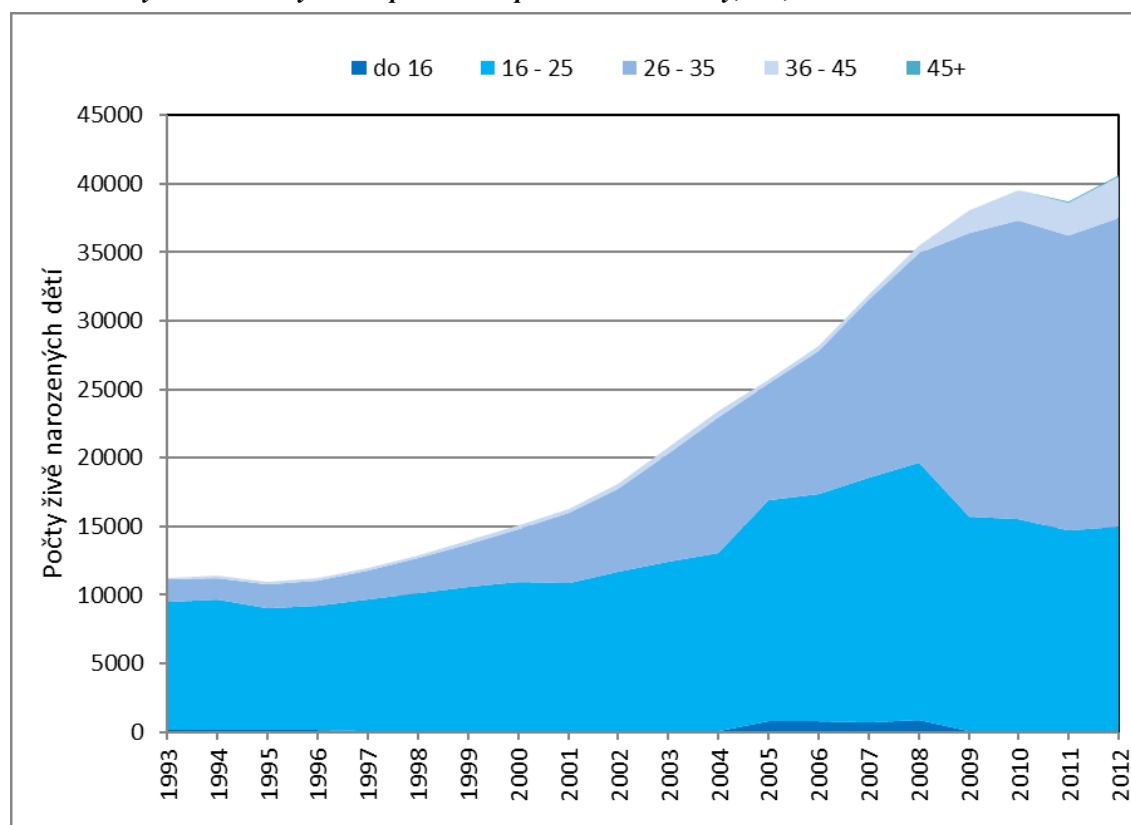
Obr. 3: Vývoj živě narozených podle legitimacy, ČR, 1993–2012, absolutní čísla v tisících

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva – Narození 1993 až 2012, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

6.2 Narozené děti v České republice podle věku matky a legitimacy

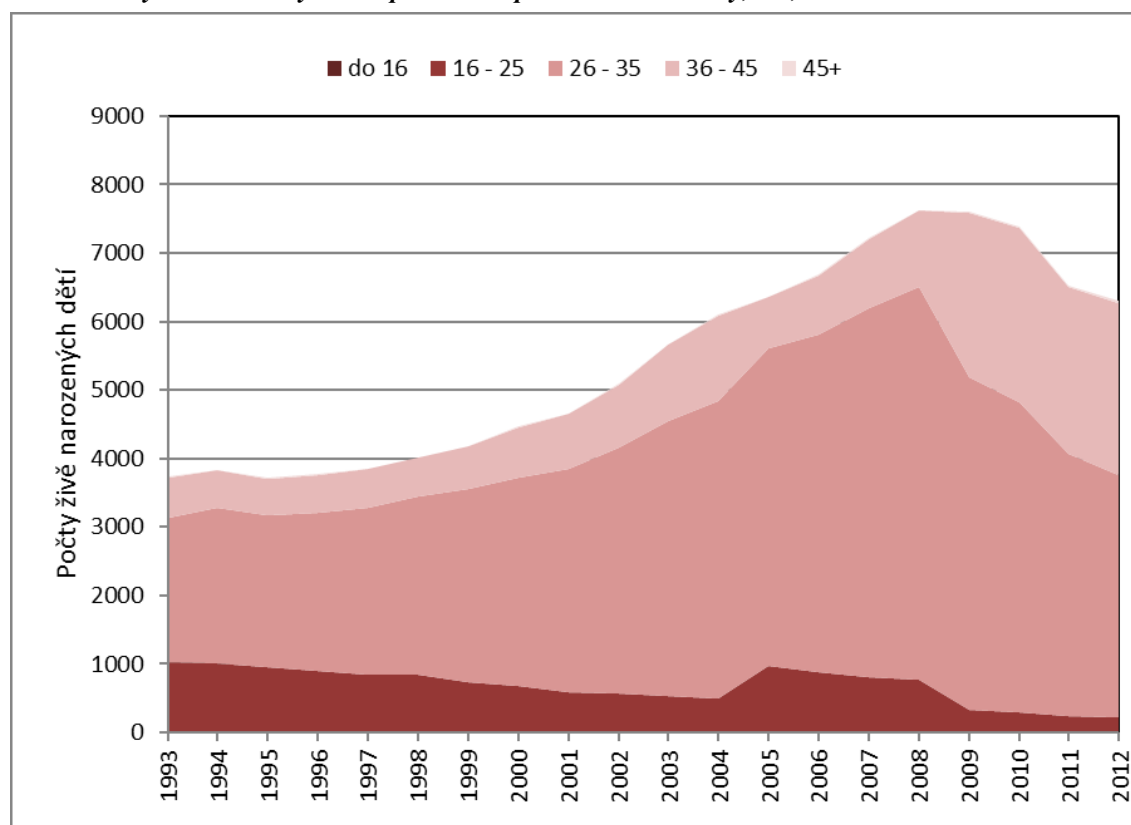
Nyní se ještě podíváme na vývoj narozených dětí nejen podle rodinného stavu, ale i podle věku matky. Následující grafy jsou zpracovány odděleně za matky svobodné, matky rozvedené a matky nevdané, neboli součet svobodných, rozvedených a ovdovělých. Přesněji řečeno jde o počty dětí, jejichž matky byly podle rodinného stavu rozděleny do těchto kategorií. Pro věk matek jsou zde vytvořeny kategorie po deseti letech. Výjimku tvoří okrajové kategorie (do 16 let a 45+).

Grafy č. 1 až 3 jasně ukázaly, že nejvýraznější vzestup zaznamenala kategorie dětí narozených svobodným matkám. Nasvědčují také tomu, že podíly těchto dětí budou (zejména v posledních letech sledovaného úseku) dosahovat více než třetiny všech narozených dětí. Na grafu pro svobodné (Obr. 4) opět vidíme naprosto zřetelný nárůst počtu dětí narozených svobodným matkám. Také je zde vidět, jak se zvyšuje průměrný věk matek při narození dítěte, díky zvětšující se ploše grafu, symbolizující kategorii matek 26–35 let. Vidíme, že počty dětí narozených mladým ženám (do 25 let) jsou si v jednotlivých letech dost podobné. Nárůst svobodných matek bude tedy pravděpodobně zapříčiněn ženami ve věku 26–35 let. S největší pravděpodobností to budou právě takové ženy, které se záměrně rozhodly nevdat před narozením dítěte.

Obr. 4: Počty živě narozených dětí podle věku pro svobodné matky, ČR, 1993–2012

Zdroj: ČSÚ, Demografické ročenky - 1993 až 2012, vlastní výpočty

Počty dětí rozvedených matek jsou výrazně nižší, než tomu bylo u matek svobodných (viz Obr. 5). I zde mají největší nárůst a největší zastoupení ženy ve věku 26–35 let. Začíná se projevovat i kategorie 36–45 let. Lze usuzovat, že se tak děje proto, že se ženy později vdávají. Tím pádem dochází později i k následnému rozvodu. U mladších kategorií (tedy žen do 25 let), se počty snižují na stovky dětí. Ženám rozvedeným se navíc v posledních letech sledovaného období (a následně pak v dalších letech) rodí čím dál méně dětí. Ženy se zkrátka tolik nerozvádějí. Spíše se totiž ani nevdávají.

Obr. 5: Počty živě narozených dětí podle věku pro rozvedené matky, ČR, 1993–2012

Zdroj: ČSÚ, Demografické ročenky - 1993 až 2012, vlastní výpočty

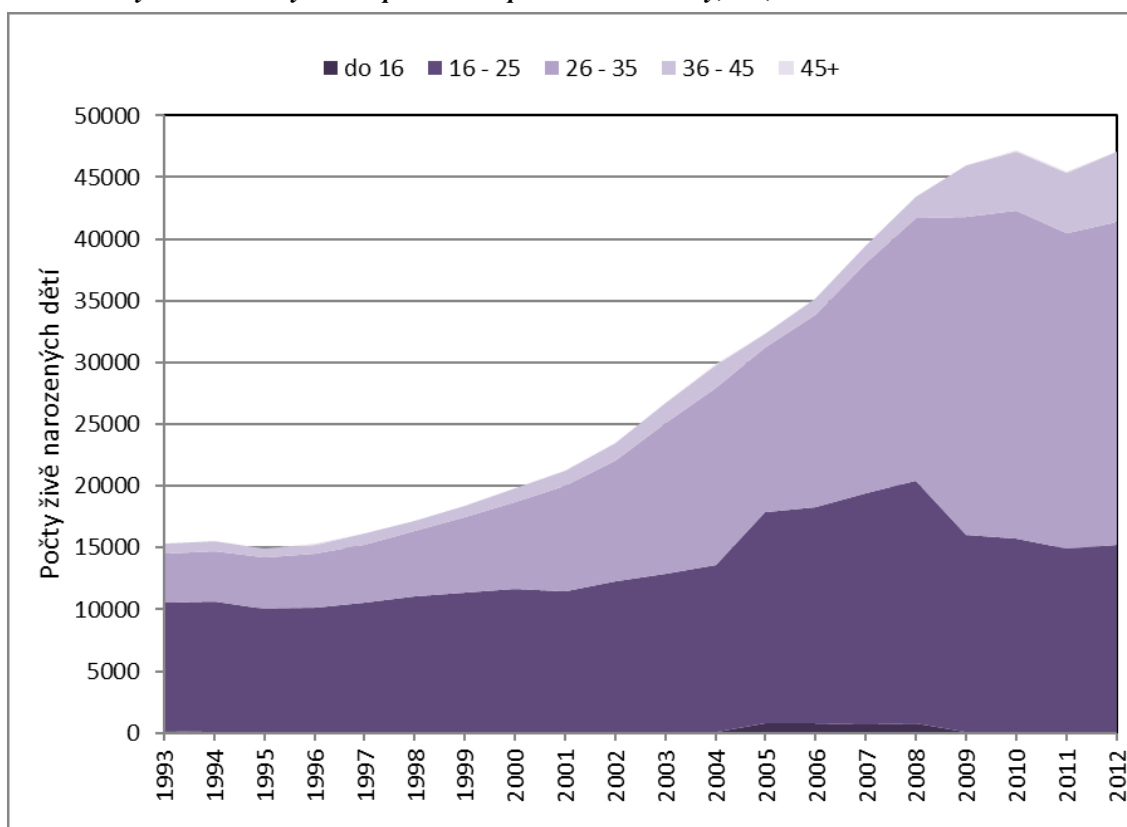
Pokud tedy sečteme děti svobodných a vdaných žen a přičteme k nim děti žen ovdovělých, získáme celkový počet dětí narozených mimo manželství.

Tento výsledný graf (Obr. 6) ukazuje hned několik informací vypovídajících o mimomanželské plodnosti v České republice:

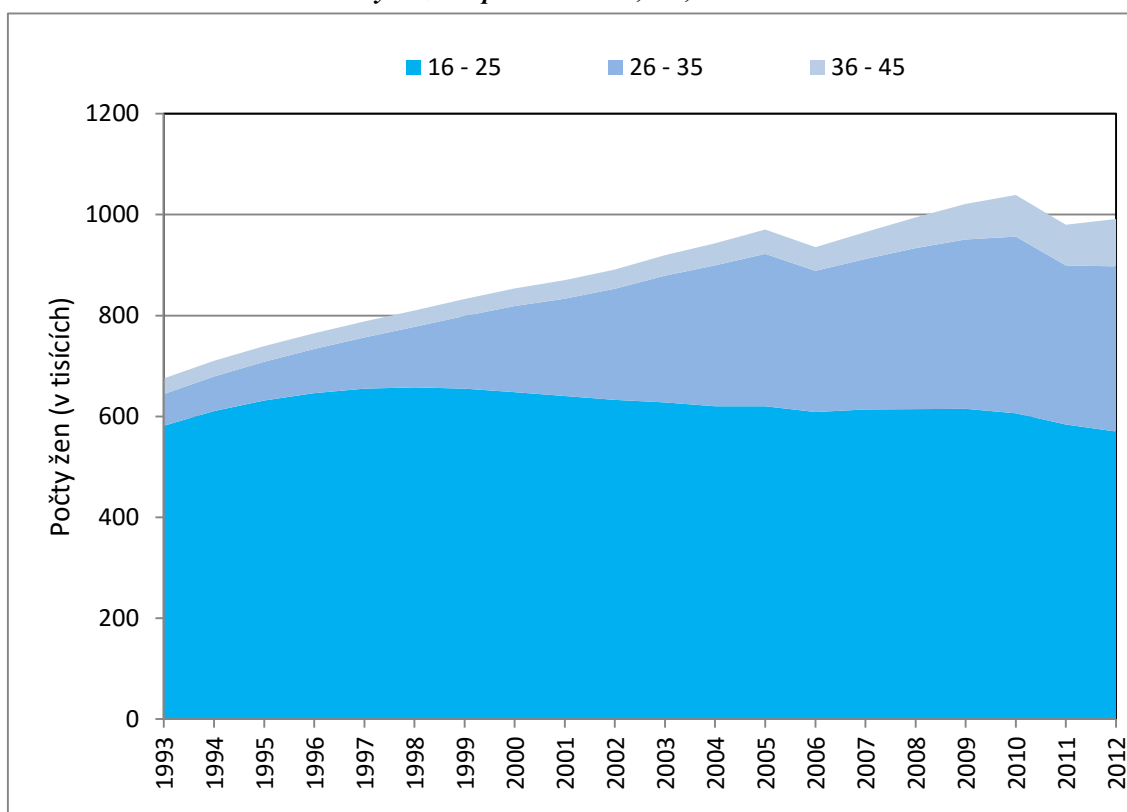
1. Úroveň mimomanželské plodnosti v České republice v tomto období výrazně roste.
2. Hlavním důvodem tohoto růstu je nárůst dětí svobodných matek.
3. Děti matek ve věku 26–35 let tvoří čím dál tím více výraznější část všech dětí narozených mimo manželství, avšak je třeba si uvědomit změnu struktury ženské populace.

Křivky grafu pro výslednou mimomanželskou plodnost téměř přesně kopírují křivky grafu pro svobodné matky, včetně věkových kategorií matek. Rozdíl je prakticky jen v nejstarších kategoriích (nad 36 let), kde se do grafu promítají rozvedené matky. Ovšem dětí, které se rodí těmto matkám, je opravdu velmi málo. Pokud bychom hovořili zvláště i o kategorii 45+, počet dětí těchto matek je naprosto zanedbatelný. Stejně tak budou naprosto minimální počty dětí narozených ovdovělým matkám.

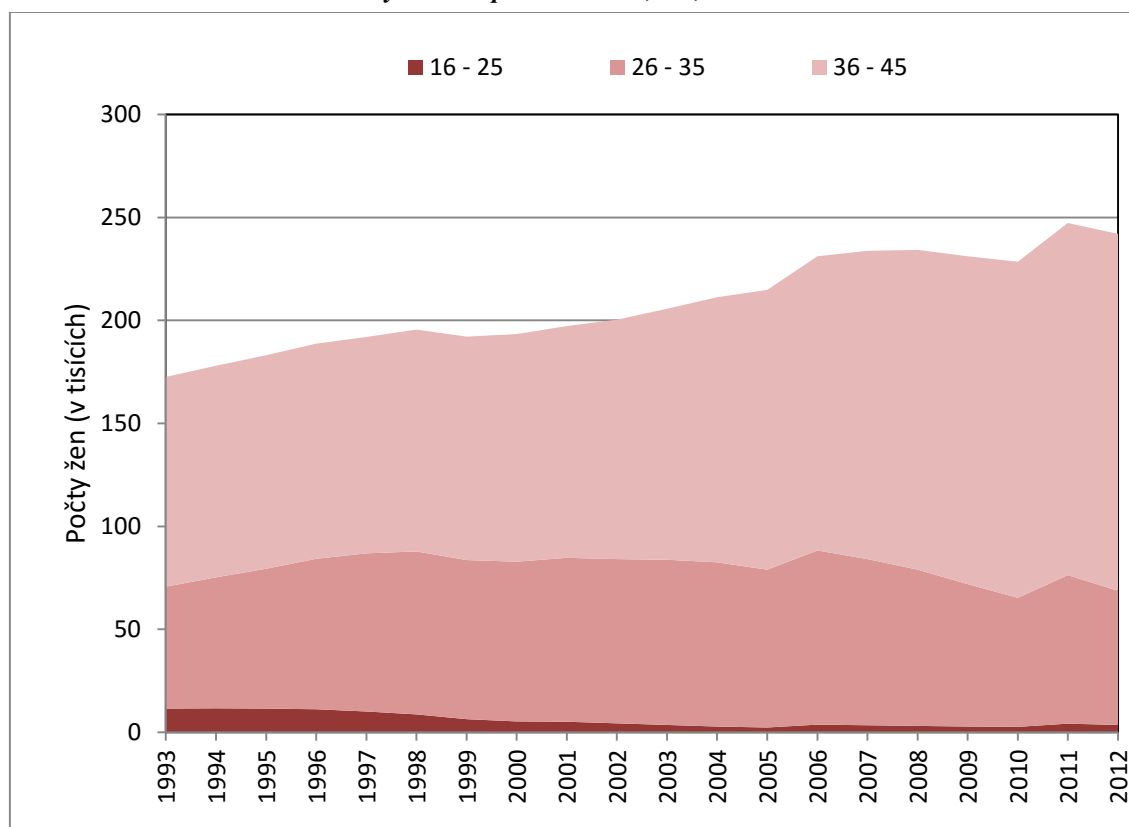
Jak jsme zmínili, tyto grafy (Obr. 4 až 6) nezohledňují struktury žen v plodném věku a v daném rodinném stavu. Věkové struktury nám zobrazují jiné grafy (Obr. 7 až 9). Na dalším grafu je pak pro srovnání i věková struktura vdaných žen (Obr. 10).

Obr. 6: Počty živě narozených dětí podle věku pro nevdané matky, ČR, 1993–2012

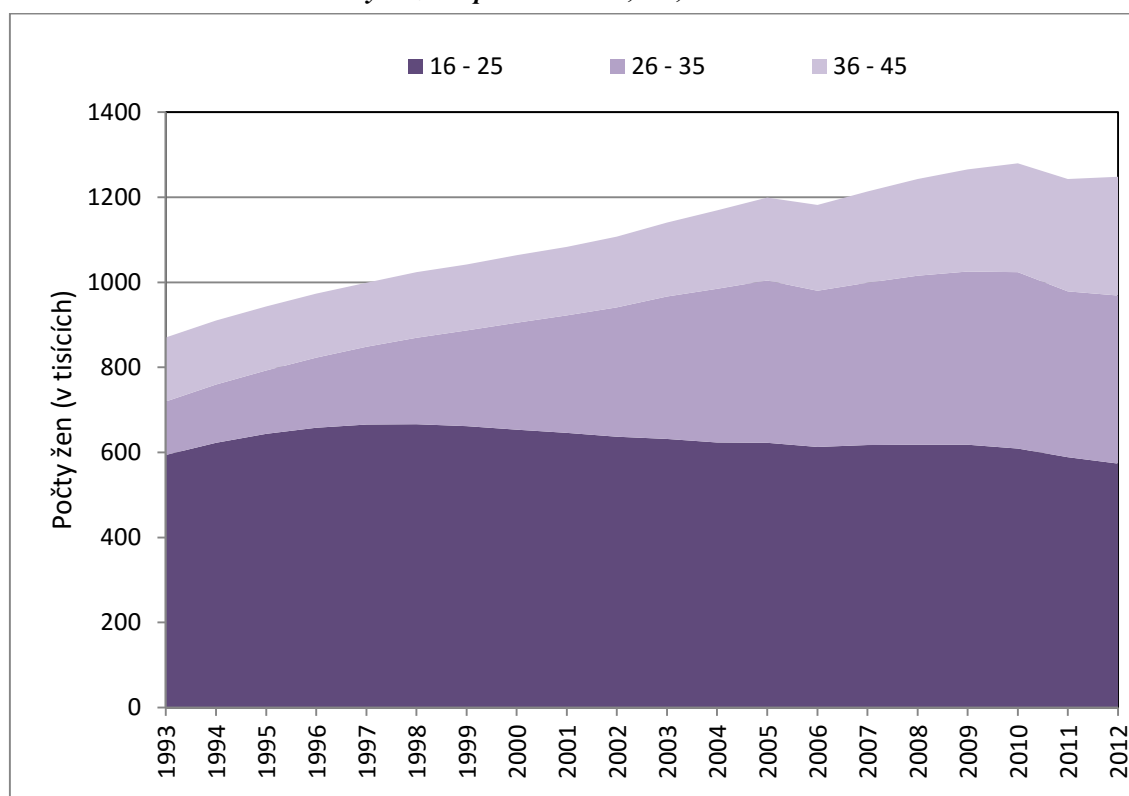
Zdroj: ČSÚ, Demografické ročenky - 1993 až 2012, vlastní výpočty

Obr. 7: Věková struktura svobodných žen v plodném věku, ČR, 1993–2012

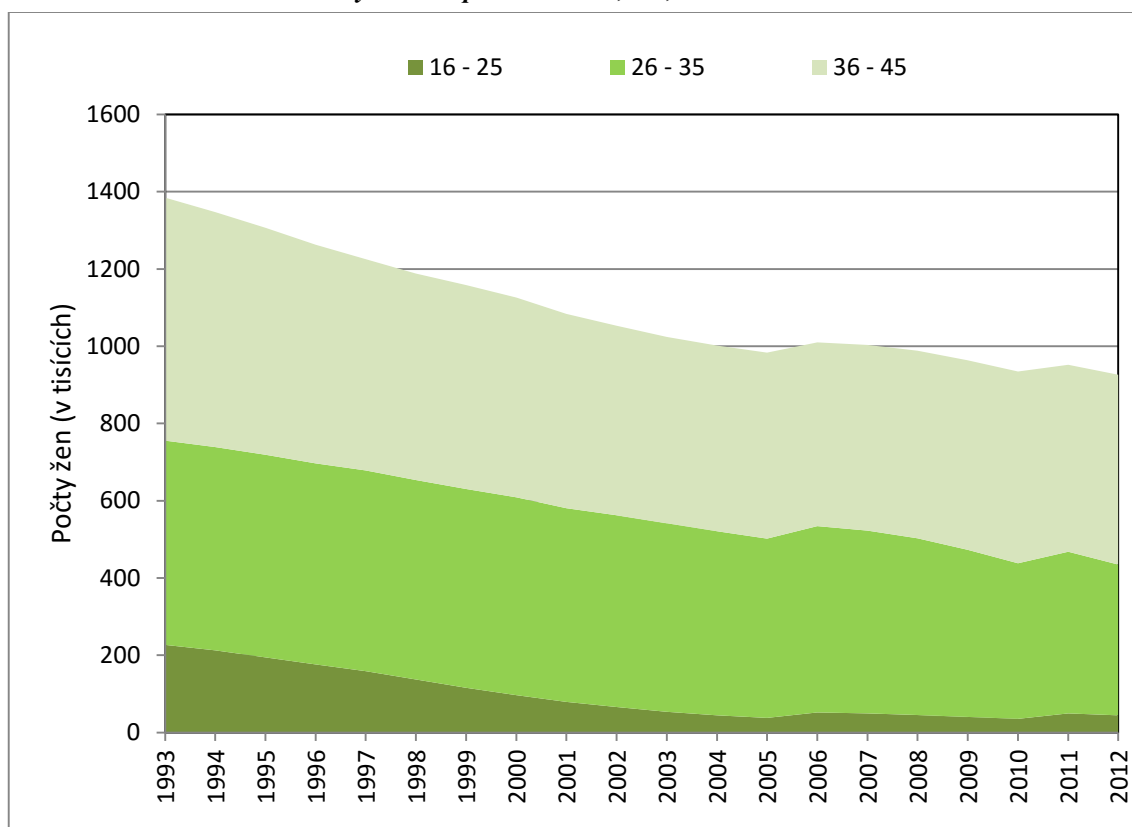
Zdroj: ČSÚ, Demografické ročenky - 1993 až 2012, vlastní výpočty

Obr. 8: Věková struktura rozvedených žen v plodném věku, ČR, 1993–2012

Zdroj: ČSÚ, Demografické ročenky - 1993 až 2012, vlastní výpočty

Obr. 9: Věková struktura nevdaných žen v plodném věku, ČR, 1993–2012

Zdroj: ČSÚ, Demografické ročenky - 1993 až 2012, vlastní výpočty

Obr. 10: Věková struktura vdaných žen v plodném věku, ČR, 1993–2012

Zdroj: ČSÚ, Demografické ročenky - 1993 až 2012, vlastní výpočty

Kapitola 7

Vývoj manželské a mimomanželské plodnosti v jednotlivých okresech ČR

Jako názorná ukázka rozdílů plodnosti dle legitimacy mezi jednotlivými okresy nám nejlépe poslouží mapa resp. kartogram. Protože období 20 let je relativně dlouhý časový úsek, je dobré si toto období ještě rozdělit na menší úseky. Budou tak lépe viditelné změny, ke kterým došlo v rámci manželské a mimomanželské plodnosti.

7.1 Vymezení okresů ČR

Základními územními jednotkami v České republice, za které mohou být data publikována, jsou kraje, okresy a obce (Česká republika, 1960). Výše zmíněná data jsou, jak již bylo řečeno, členěna podle okresů. Proto jsme se tedy rozhodli, že budeme mezi sebou porovnávat jednotlivé okresy. Dalším důvodem, proč je výhodné porovnávat právě okresy, je fakt, že hranice okresů se oproti hranicím krajů významněji měnily minimálně. V průběhu sledovaných let došlo prakticky k jedné významné změně, která se týká územního uspořádání, a to hned v roce 1995, resp. 1996. Došlo ke vzniku okresu Jeseník (8011), který se vydělil z okresu Šumperk (8009). Data za okres Jeseník jsou vedena od roku 1996 a v předchozích třech letech tedy okres 8011 není. V grafickém znázornění v mapě jsme tuto situaci vyřešili tak, že jsme uvedli jako data za oba okresy (8009+8011) data za okres Šumperk, protože byl Jeseník součástí okresu Šumperk. Tím „vznikl“ na mapě původní okres Šumperk.

K dalšímu úskalí dochází při práci s daty za okresy v ArcMapu v letech, kdy se mění číslování okresů. Od roku 2000 začalo platit číslování NUTS. Od 1. 5. 2004 došlo ke změnám v kódování některých krajů. Konkrétně Hlavního města Prahy, Středočeského kraje a kraje Moravskoslezského, avšak v používaných souborech je kódování změněno až od roku 2005 (Český statistický úřad, 2014b). Poslední změnou je pak kódování kraje Vysočina a Jihomoravského kraje z roku 2008 (Český statistický úřad, 2014c).

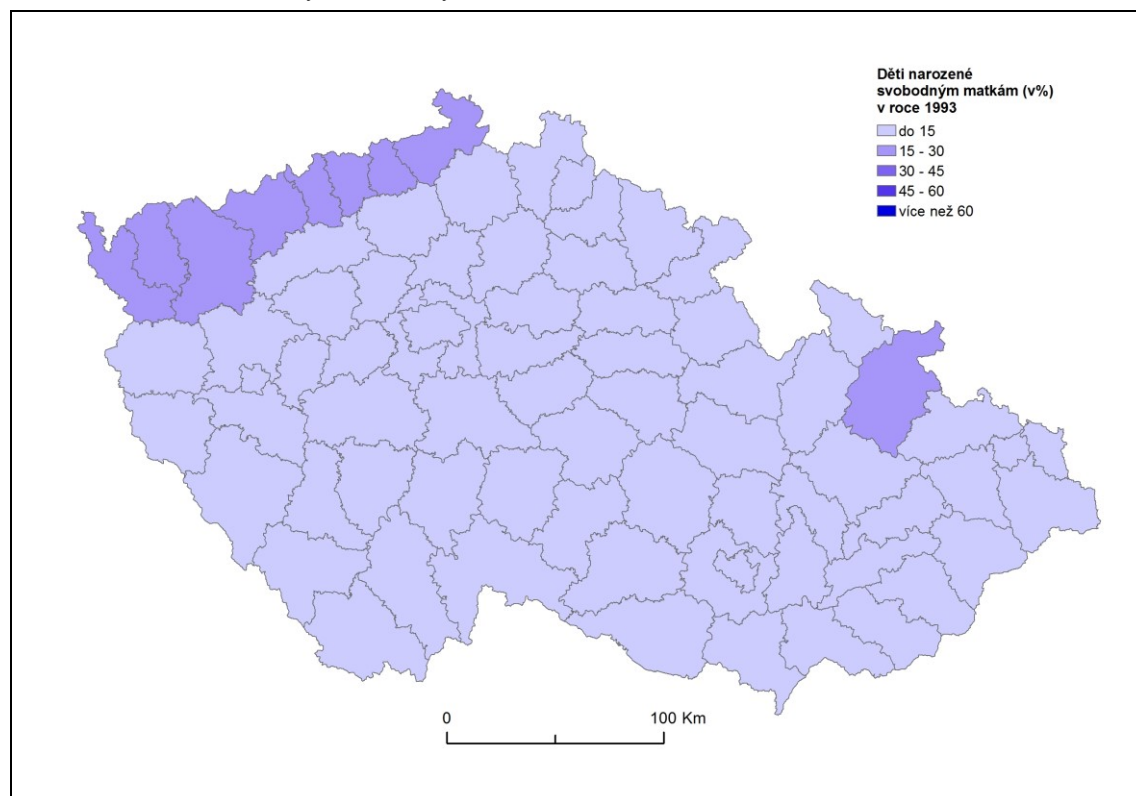
Nyní se podíváme, k jakým rozdílům došlo během let v jednotlivých kategoriích podle rodinného stavu žen. Hodnoty podílů, které se rovnají přesně hranici kategorie (např. 30,0 %), spadají do nižší z kategorií.

7.2 Svobodné

Nejprve se podíváme na kartogramy zobrazující podíly svobodných matek. Právě u svobodných matek očekáváme, a vlastně již z grafu (Obr. 2) víme, že budou zaujímat největší část podílu nevdaných matek. Vidíme, že na počátku sledovaného období, tj. v roce 1993, lze vlastně hovořit jen o dvou kategoriích okresů.

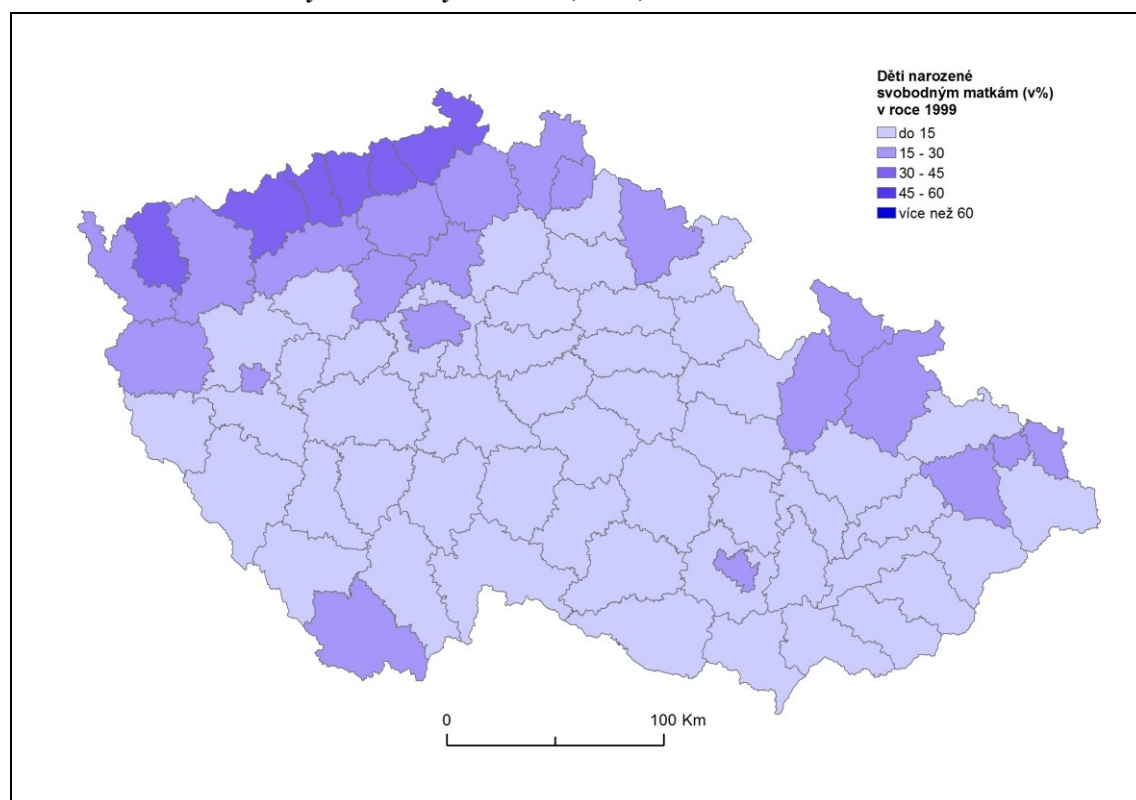
Jednu z těchto kategorií, do které spadá většina okresů České republiky, tvoří ty, kde podíl svobodných matek nepřesáhl hranici 15 %. V této kategorii byl nejmenší podíl svobodných matek v okrese Uherské Hradiště a to 2,8 % a nejvyšší v okrese Česká Lípa, kde svobodné matky tvořily 14,7 %. Ve druhé kategorii se pak podíl svobodných matek pohybuje mezi 16 % a 24,2 %. Právě nejnižší hodnota patří okresu Bruntál, který jediný je geograficky vzdálen od ostatních s vysokým podílem svobodných matek. V rámci okresů na severozápadě České republiky je to pak okres Děčín, kde podíl svobodných matek činí 17,3 %. Zmíněná nejvyšší hodnota 24,2 % pak náleží okresu Sokolov.

Obr. 11: Podíl dětí narozených svobodným matkám, 1993, v %

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 1993, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

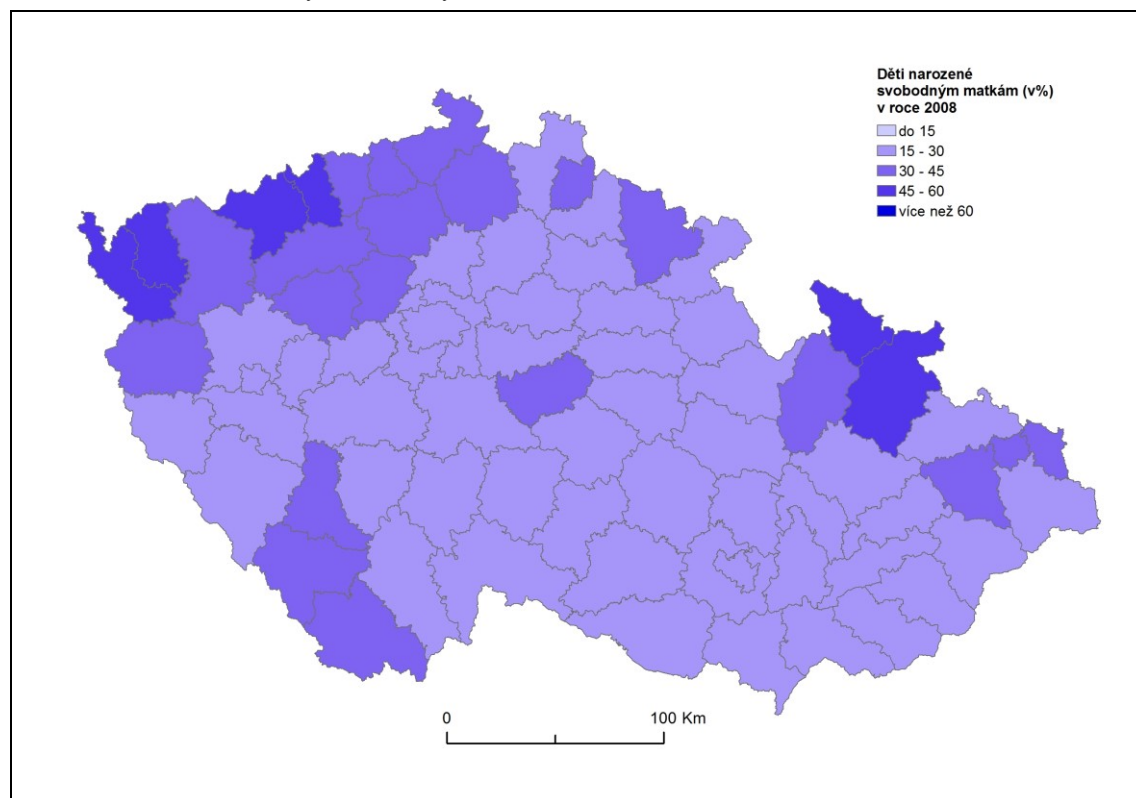
Podíváme-li se na rok 1999, je patrné, že mapa je nyní diferenciovanější než v roce 1993. Většina okresů, které v roce 1993 spadaly do kategorie s nejvyšším podílem svobodných matek, si tuto pozici udržela. Avšak nyní se pohybuje nad hranicí 30 %, konkrétně mezi hodnotami 30,4 % a 36,1 %.

Obr. 12: Podíl dětí narozených svobodným matkám, 1999, v %

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 1999, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

Výjimku tvoří okresy Cheb a Karlovy Vary, které se dostaly do kategorie mezi 15 % až 30 %. Jejich hodnoty jsou shodné - 28,7 %. Nejnižší hodnotu v rámci kategorie 30 %+ můžeme najít v okrese Děčín (30,4 %), který tak potvrzuje roli nejmenšího mezi největšími. Nejvyšší hodnota 36,1 % pak patří okresu Most. V rámci nově vzniklé prostřední kategorie (15–30 %) si můžeme povšimnout zajímavého zjištění. Jedná se většinou o okresy sousedící s těmi, v nichž je podíl svobodných matek nejvyšší (především zbytek současného Ústeckého kraje), nebo velká města. Dokonce ta největší v České republice, tedy Praha - 15,1 %, Brno - 17,1 %, Ostrava - 23,5 % a Plzeň - 16,8 %. Dále pak tuto skupinu doplňují okresy Tachov, Kladno, Mělník, Liberec, Jablonec nad Nisou, Trutnov, Český Krumlov, Nový Jičín a Karviná. V okrese Uherské Hradiště je stále velmi nízký podíl dětí narozených svobodným matkám. Hodnota pro tento okres je 6,3 %, což z něj dělá okres s druhým nejnižším podílem svobodných matek. Tím s úplně nejnižším podílem je Pelhřimov (5,7 %).

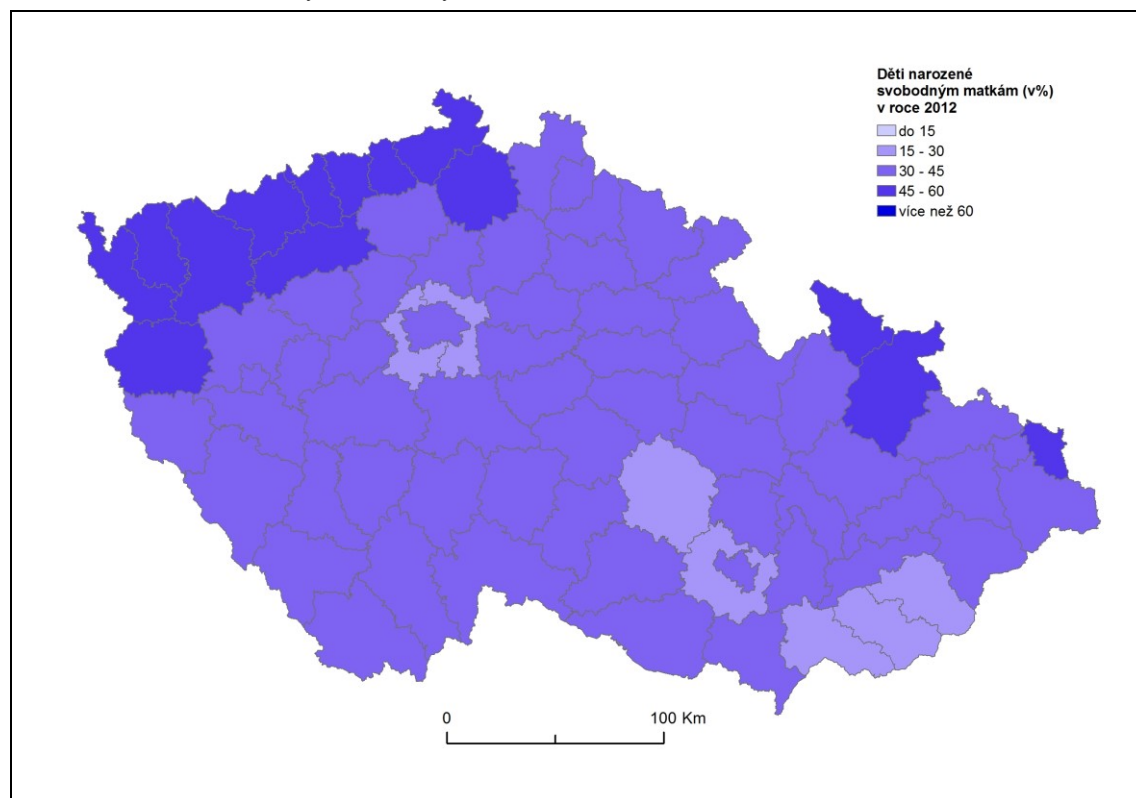
Mezi lety 1999 a 2008 je největší rozdíl, resp. největší nárůst podílů svobodných matek. Je to pravděpodobně dáno tím, že mezi těmito roky je větší odstup, než tomu bylo mezi roky 1993 a 1999. Zatímco v roce 1999 byl průměrný podíl svobodných matek za okresy 15,28 %, v roce 2008 je to téměř dvojnásobek, přesně 30,39 %. Hodnoty pro všechny okresy již překračují pomyslnou 15% hranici a většina okresů se pohybuje mezi 15–30 %. Nejnižší hodnotou je 18,4 % - Žďár nad Sázavou. Hned další nejnižší podíl pak opět vykazuje okres Uherské Hradiště (19,3 %). Oproti roku 1999 se v roce 2008 velká města již tolik neliší od svého okolí. V Praze je podíl svobodných matek 26,6 %, v Brně 28,0 %, v Plzni 29,5 %.

Obr. 13: Podíl dětí narozených svobodným matkám, 2008, v %

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 2008, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

Přesně 30 % dosahuje podíl svobodných matek v okrese Rokycany. Jen o trochu vyšší (30,1 %) je podíl v okrese Prachatice, avšak tento spadá už do prostřední kategorie. V té se dále nachází západní část kraje Jihočeského (okresy Strakonice, Prachatice a Český Krumlov) a Ostrava a okolí (kromě okresu Ostrava-město také okres Karviná a Nový Jičín). Dále okresy Rakovník, Kladno a Šumperk, jehož sousední okresy Jeseník a Bruntál se již dostaly do kategorie nad 45 % (45,4 % a 46,3 %). Jako „ostrůvky“ (vzhledem k sousedním okresům) s vyšším podílem dětí svobodných matek pak působí okresy Kutná Hora, Trutnov a Jablonec nad Nisou. Zbylé okresy v této kategorii se nachází na severozápadě Čech a jejich hodnoty se pohybují mezi 40 a 45 %. Nejvyšší hodnoty (přes 45 %) pak mají okresy Cheb, Sokolov, Chomutov a Most, který je opět okresem s nejvyšším podílem dětí narozených svobodným matkám (49,1 %). Podíl v okrese Karlovy Vary, který z geografického hlediska leží právě mezi okresy z této kategorie, činí 44,7 %, neboli těsně pod hranicí 45 %.

V posledním pozorovaném roce 2012, jakoby se Česká republika opět hromadně přesunula o kategorii dál. Jen v 7 okresech je podíl dětí narozených svobodným ženám nižší než 30 %. Nejnižší hodnoty vykazují okresy v okolí Prahy, tedy okresy Praha-východ a Praha-západ (26,3 % a 26,5 %) a tradičně Uherské Hradiště - 26,7 %. Do 30 % se ještě „vešly“ okresy Zlín, Hodonín, Brno-venkov a Žďár nad Sázavou.

Obr. 14: Podíl dětí narozených svobodným matkám, 2012, v %

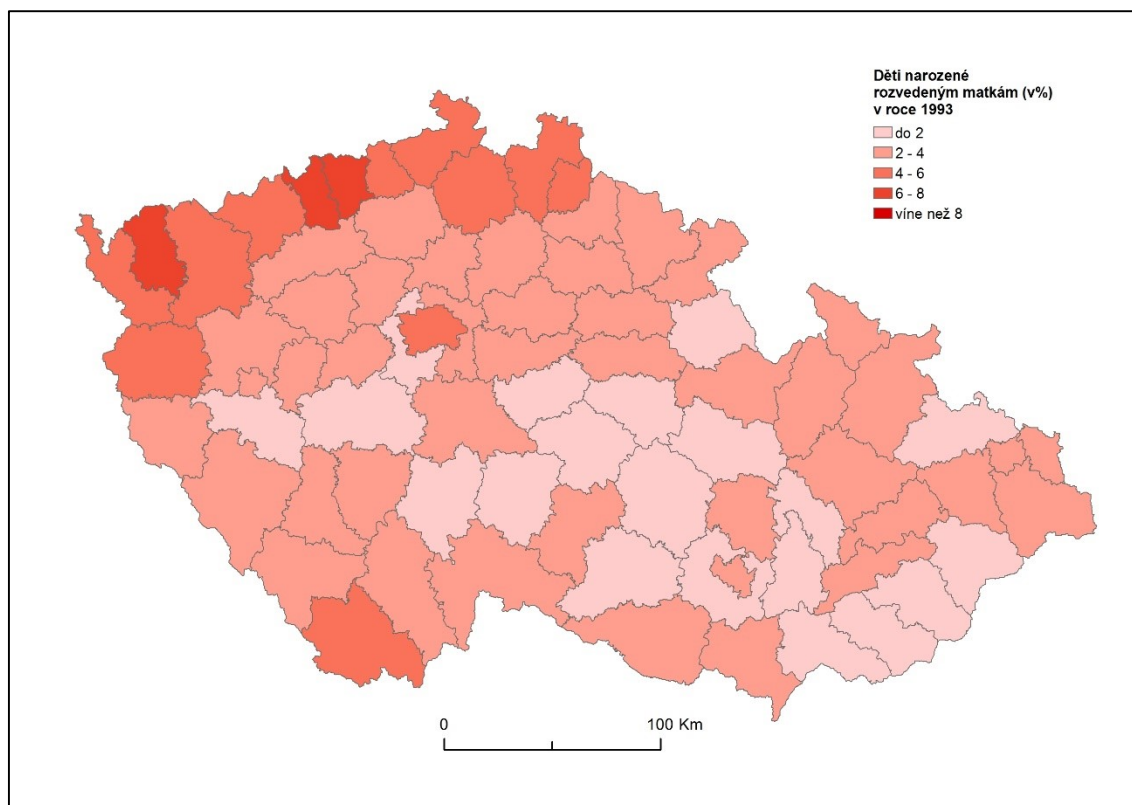
Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 2012, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

V rámci kategorie, ve které se nachází většina České republiky, patří nejnižší hodnoty okresům na jihu Moravy. Hodnoty přesahující 45 % pak (až na výjimky jako jsou Karviná, Bruntál, Jeseník), najdeme na severu. Jde o okresy krajů Karlovarského a Ústeckého a s nimi sousedící okresy Tachov a Česká Lípa. Nejvyšší podíl dětí svobodných matek je v okrese Sokolov (56,1 %). Okres Most, který byl povětšinou tím s nejvyšším podílem, má v roce 2012 podíl „až“ třetí nejvyšší, a to 55,5 %. Na pomyslném druhém místě je právě jedna z výjimek neležící na severozápadě, a to okres Bruntál (55,6 %).

7.3 Rozvedené

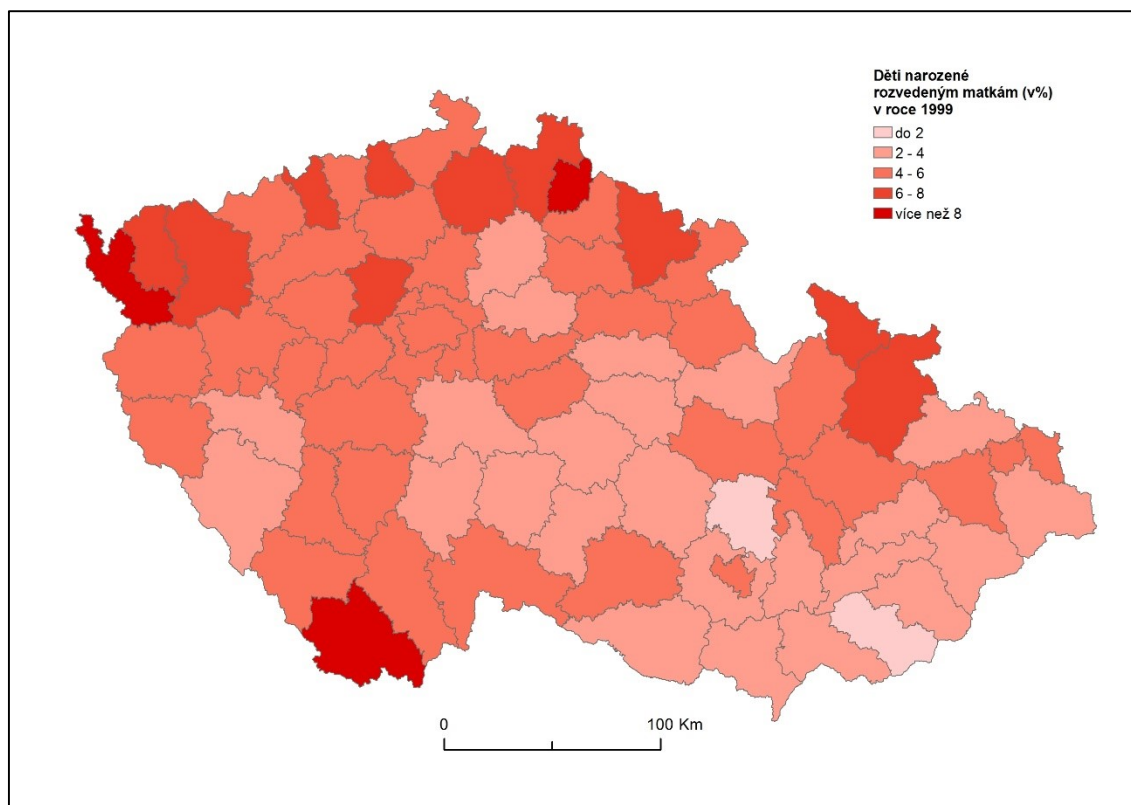
Pro ženy rozvedené, nebo spíše pro zobrazení rozdílných podílů během let, bylo v mapě záměrně zvolené jiné měřítko než u svobodných. Rozvedených matek totiž zdaleka není tolik jako svobodných. Pokud bychom tedy zvolili stejné měřítko jako u svobodných, všechna data by spadala do nejnižší kategorie a zobrazení v kartogramu by bylo zavádějící. Jak lze vidět právě na zvoleném měřítku, hodnoty podílů pro rozvedené se pohybují ve velice malém rozsahu. S tím také souvisí skutečnost, že rozdíly mezi jednotlivými hodnotami jsou velmi malé (prakticky v rozsahu desetin procent), a často se také objevuje jedna stejná hodnota pro několik okresů zároveň. Nyní tedy k jednotlivým rokům.

Rozložení podílů dětí narozených rozvedeným matkám v roce 1993 je do jisté míry podobné rozložení u svobodných v roce 1999.

Obr. 15: Podíl dětí narozených rozvedeným matkám, 1993, v %

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 1993, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

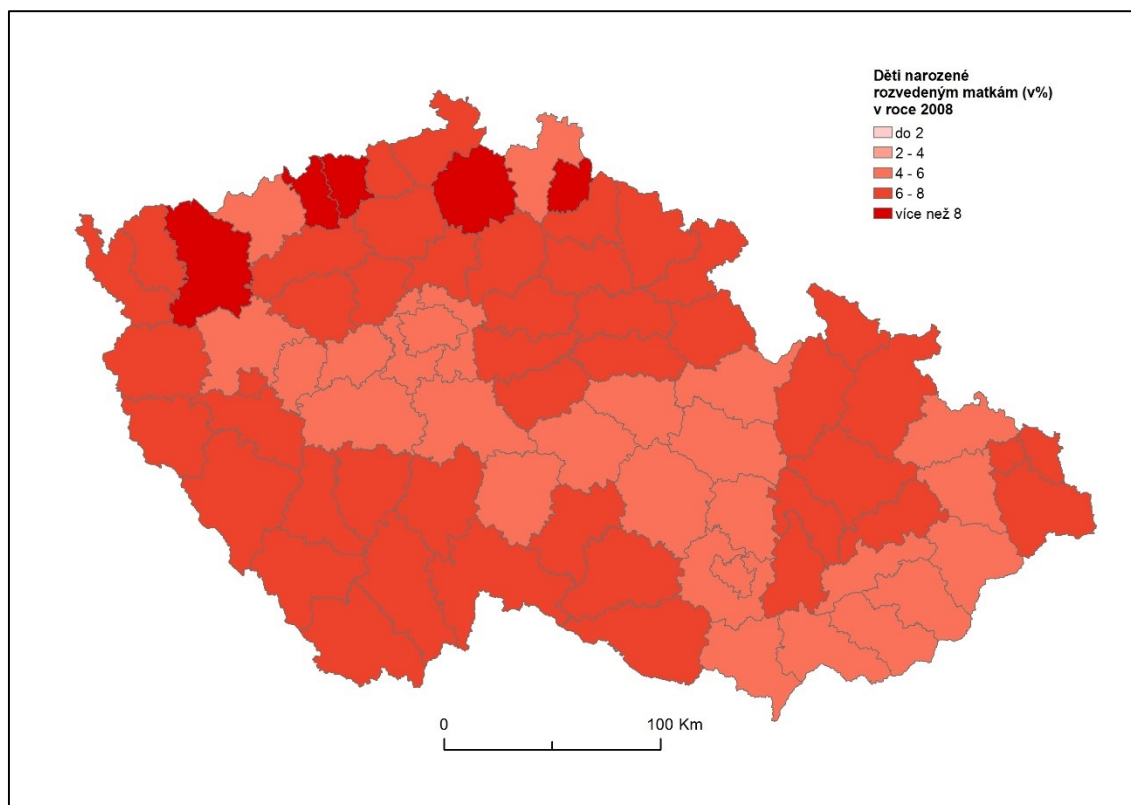
Nejvyšších hodnot nabývají některé z okresů na severozápadě Čech, následují je okresy Český Krumlov a Praha. Ostatní velká města a přibližně 2/3 zbývajících okresů pak tvoří další (druhou nejnižší) kategorii. Nejnižší hodnoty zaujímá tradičně především jih Moravy. Tam se hodnoty pohybují mezi 1,2–1,5 %. Nejnižší podíl 1,2 % patří okresu Hodonín, okres Uherské Hradiště, který nám v rámci podkapitoly Svobodné (7.2) povětšinou ilustroval nejnižší hranici, má zde hodnotu 1,4 %. Můžeme tedy očekávat, že i v rámci rozvedených bude tento okres svým způsobem typickým představitelem nejnižších hodnot. Na opačném konci spektra hodnot se nachází okresy Sokolov (6,5 %), Teplice (6,3 %) a Most (6,1 %). Ty jsou dále následovány příhraničními okresy Karlovy Vary, Cheb, Český Krumlov, Česká Lípa, Chomutov, Tachov, Ústí nad Labem, Jablonec nad Nisou, Děčín, Liberec a tuto skupinu uzavírá Hlavní město Praha. Přesuneme-li se k roku 1999, můžeme vidět ještě diferenciovanější mapu. Jsou zde zastoupeny všechny kategorie hodnot a podíl dětí narozených rozvedeným matkám se pohybuje mezi 1,7 % až 8,4 %. Tato značná rozdílnost pak způsobuje, že do krajních kategorií se dostaly jen dva, resp. tři zástupci. V kategorii do 2 % je to opět okres Uherské Hradiště, kde podíl nabývá hodnoty 1,7 % a druhým zástupcem je těsně na 2% hranici okres Blansko. Dále pak následují dvě početnější skupiny.

Obr. 16: Podíl dětí narozených rozvedeným matkám, 1999, v %

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 1999, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

Do té s nižším podílem do 4 % spadá především jihovýchod Moravy, kraj Vysočina (kromě okresu Třebíč), kraj Pardubický (kromě okresu Svitavy) a okresy Plzeň-jih, Klatovy, Tábor, Benešov, Mladá Boleslav a Nymburk. Do té druhé, z celkového pohledu prostřední kategorie, patří okresy kraje Olomouckého, Ostrava a okolí, Brno, výše zmíněné výjimky v jednotlivých krajích, a většina okresů z kraje Jihočeského, Středočeského, Hradeckého, Ústeckého a část kraje Plzeňského. Poslední skupina okresů by se dala nazvat okresy, v nichž podíl dětí narozených rozvedeným matkám přesahuje 6 %. V rámci ní pak figuruje jakási „top 3“, překonávající hranici 8 %. Základem této kategorie jsou opět okresy na severu až severozápadě Čech, podpořeny okresy Jeseník, Bruntál a Kladno. Ony tři okresy s nejvyšším podílem jsou Jablonec nad Nisou (8,4 %), Cheb (8,2 %) a Český Krumlov (8,1 %). V těsném závěsu se pak drží okresy Sokolov (7,8 %) a Most (7,7 %).

Jak již naznačoval rok 1999, kdy do nejnižší kategorie patřily jen 2 okresy, došlo v roce 2008 opět k nárůstu podílu dětí narozených rozvedeným matkám a tím pádem také k celkovému přesunu o kategorii výš. Průměrný podíl za okresy dosáhl v roce 2008 hodnoty 6,56 %. V roce 1999 činil 4,67 % a v roce 1993 dokonce jen 3 %. Navíc hodnoty za jednotlivé okresy se pohybují mezi 4,4 % až 9,4 %, co je ještě menší rozmezí než v roce 1999. Opticky se Česká republika v roce 2008 díky hodnotám podílů rozdělila na dvě poloviny (až na pár výjimek). Při přesném pohledu na data zjistíme, že se jedná o 27 okresů s nižšími podíly, 45 s vyššími podíly a 5 okresů s podíly nejvyššími.

Obr. 17: Podíl dětí narozených rozvedeným matkám, 2008, v %

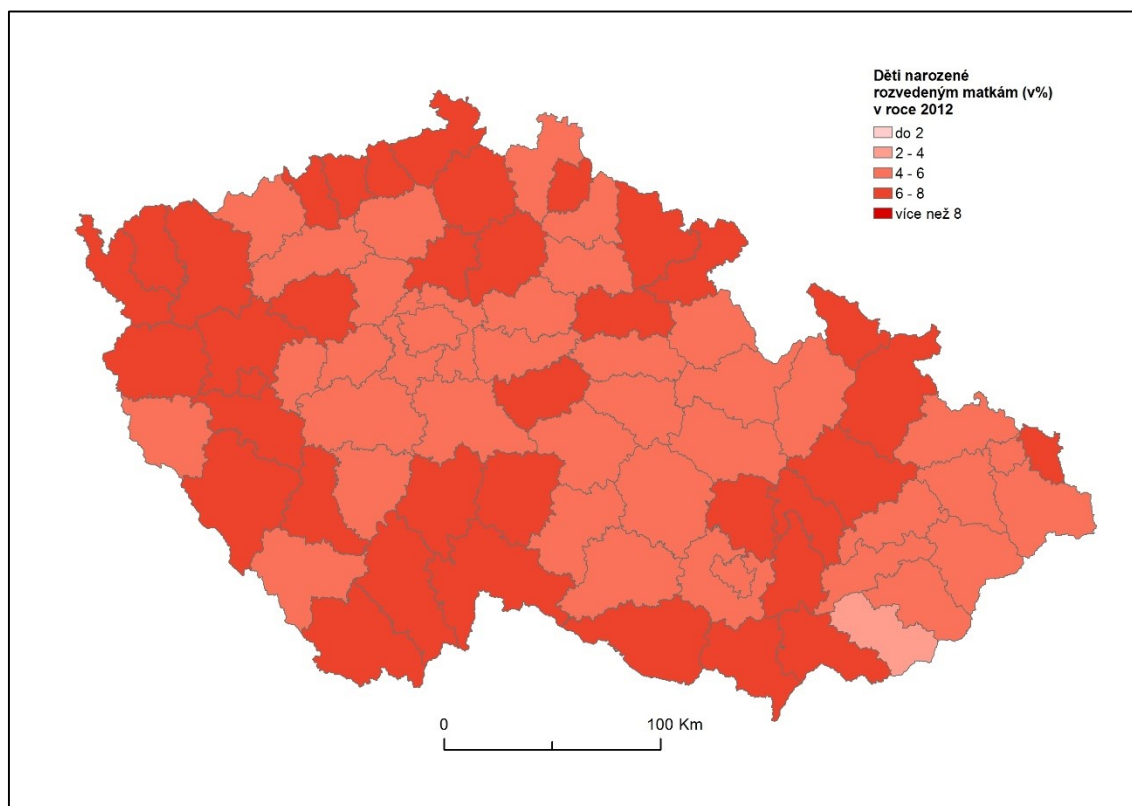
Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 2008, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

Skupinu s nižšími podíly tvoří jih a západ Středočeského kraje, většinová část Vysočiny, okresy Pardubického kraje (s výjimkou okresu Pardubice), Moravskoslezský kraj, okresy Opava, Nový Jičín, Plzeň-sever, Rokycany a od tohoto jednotného pásu geograficky oddělené okresy Chomutov a Liberec. V nejnižších hodnotách nalezneme bezprostřední okolí Prahy, tedy okresy Praha-západ (4,4 %) a Praha-východ (4,8 %), mezi které se ještě dostaly okresy Vsetín (4,6 %) a Brno-venkov (4,7 %). Zatímco hodnoty pro Brno jsou těmto velice blízké (4,9 %), hodnota podílu pro Prahu je „až“ 5,9 %, což jí staví velice blízko k hraniční hodnotě 6 %. Překvapivou skutečností je fakt, že podíl dětí narozených rozvedeným matkám v okrese Uherské Hradiště, který byl v letech 1993 a 1999 jedním z reprezentantů nejnižších hodnot, nyní nabývá hodnoty 5,7 %, čímž je mnohem blíže Praze a většinovým hodnotám obecně. Ve druhé skupině pak mají nižší podíly většinou okresy přímo sousedící s těmi v první skupině a na druhé straně jsou povětšinou okresy při hranicích. Konkrétně 7,7 % až 8,0 % dětí se narodilo rozvedeným matkám v okresech Český Krumlov, Klatovy, Plzeň-jih, Sokolov, Děčín, Jičín, Trutnov a Kolín. Mezi pět okresů, v nichž se podíl dětí narozených rozvedeným matkám dostal přes 8 %, patří okresy Teplice (8,1 %), Karlovy Vary a Jablonec nad Nisou (shodně 8,2 %), Česká Lípa (8,9 %) a (pravděpodobně nepříliš překvapivě) Most (dokonce 9,4 %).

V závěrečném roce 2012 je mapa prakticky opět rozdělena na dvě části, a dokonce jde o stejné kategorie jako v roce 2008. Tedy (2–4 % a 4–6 %). Výjimku vůči těmto kategoriím zde netvoří skupina okresů s ještě vyššími hodnotami, ale naopak jediný okres s hodnotou nižší než 4 %. Jde o okres Uherské Hradiště, který však nabývá právě oně hraniční hodnoty 4 %.

V roce 2012 se „vrátil“ k nejnižším hodnotám a můžeme ho (na základě výsledků z minulých let) považovat za okres s dlouhodobě nejnižším podílem dětí narozených rozvedeným matkám.

Obr. 18: Podíl dětí narozených rozvedeným matkám, 2012, v %

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 2012, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

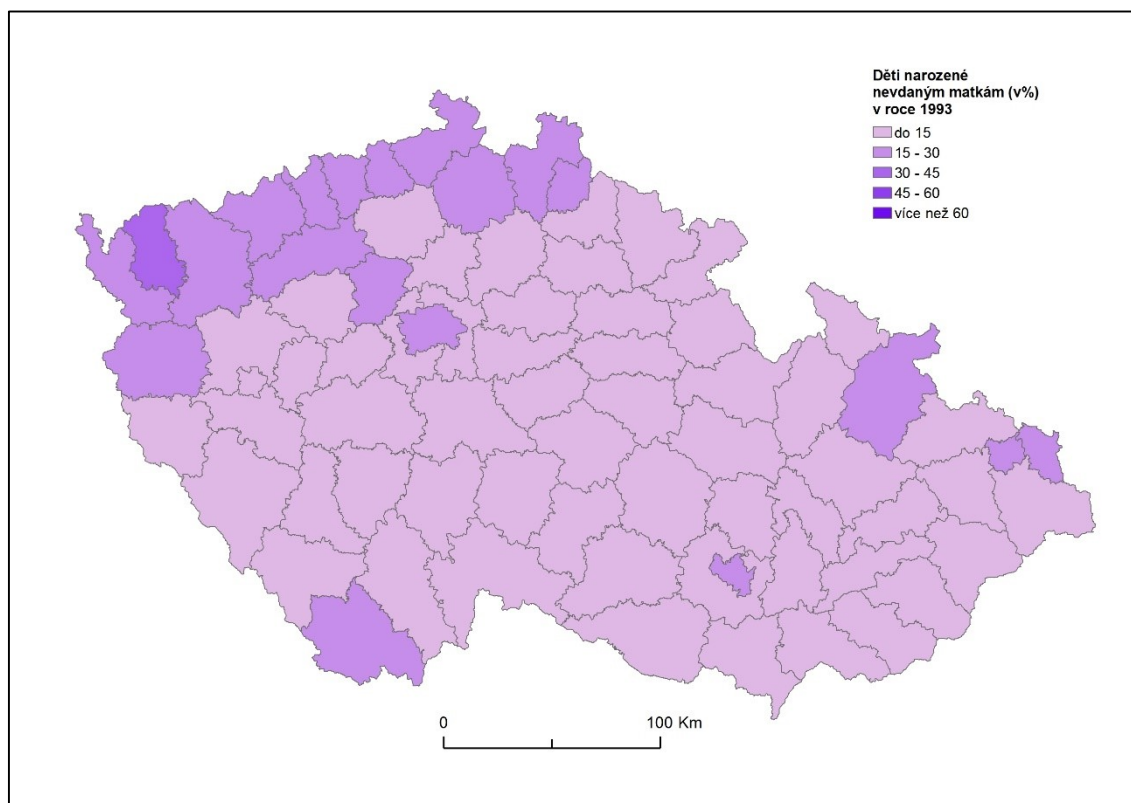
Absence hodnot nad 8 % na mapě jen dokládá skutečnost, že oproti roku 2008 klesl podíl dětí narozených rozvedeným matkám. V roce 2012 se podíl oproti roku 2008 snížil u padesáti pěti okresů, a zvýšil se jen u 19. Na nezměněných hodnotách zůstal v okresech Žďár nad Sázavou (5,6 %), Tábor (6,4 %) a Klatovy (7,8 %). Průměr podílů za všechny okresy činil 5,99 %. Nově se okresem s nejvyšším podílem dětí narozených rozvedeným matkám stal okres Klatovy, jemuž stejná hodnota v roce 2008 stačila „jen“ na čtvrté místo.

7.4 Nevdané

Nyní se zaměříme na celkový vývoj mimomanželské plodnosti. Poté, co jsme se podívali na to, jak se v čase měnily podíly dětí narozených matkám svobodným a matkám rozvedeným v jednotlivých okresech, ověříme nyní, jak tyto dvě složky fungují dohromady a s podíly dětí narozenými ženám ovdovělým. Jde o to, jak se bude lišit podíl dětí narozených dohromady ženám svobodným, rozvedeným a ovdovělým oproti jenom svobodným a jenom rozvedeným. Ovdovělé ženy resp. počty dětí jim narozených jsou tak malé, že je lze těžko postřehnout i v grafu (Obr. 1). Zobrazovat podíly těchto dětí zvlášť do kartogramů by tedy bylo zbytečné. Jak je patrné z čísel vyjadřujících podíly dětí u matek svobodných a rozvedených, celková mimomanželská plodnost bude z větší části určována právě matkami svobodnými. Pro celkový

kartogram zobrazující děti nevdaných matek jsme (právě kvůli většinovému vlivu svobodných matek) zvolili stejné kategorie hodnot jako pro děti svobodných matek.

Obr. 19: Podíl dětí narozených nevdaným matkám, 1993, v %

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 1993, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

Mapa zobrazující podíl dětí narozených nevdaným matkám v roce 1993 dokazuje skutečnost, že na počátku devadesátých let byla mimomanželská plodnost nízká, neboť většina mapy má odstín přiřazený kategorii do 15 %. 67 okresů má navíc podíl nižší než 20 %, tedy i přibližně polovina okresů z druhé kategorie má celkem nízké podíly. Porovnání nejvyšších a nejnižších hodnot ze všech tří třídění vidíme v tabulkách (Tab. 2) a (Tab. 3). Vzhledem k tomu, že nás v tomto případě zajímají více okresy než hodnoty, mohou být v tabulce hodnoty několika okresů stejné. Jde o pořadí okresů nikoli hodnot. Okresy se stejnou hodnotou jsou řazeny podle abecedy.

Tab. 2: Okresy s nejvyššími podíly dětí narozených mimo manželství v roce 1993 - porovnání kategorií (v %)

Svobodné		Rozvedené		Nevdané	
podíl	okres	podíl	Okres	podíl	Okres
24,2	Sokolov	6,5	Sokolov	31,0	Sokolov
21,0	Most	6,3	Teplice	27,6	Most
20,5	Teplice	6,1	Most	27,2	Teplice
20,1	Ústí nad Labem	5,9	Cheb	26,5	Cheb
19,9	Cheb	5,9	Karlovy Vary	25,7	Karlovy Vary
19,9	Chomutov	5,8	Český Krumlov	25,5	Chomutov
19,6	Karlovy Vary	5,5	Česká Lípa	25,3	Ústí nad Labem
17,3	Děčín	5,2	Chomurov	22,5	Děčín
16,0	Bruntál	5,1	Tachov	20,9	Česká Lípa
14,7	Česká Lípa	5,0	Ústí nad Labem	20,2	Bruntál

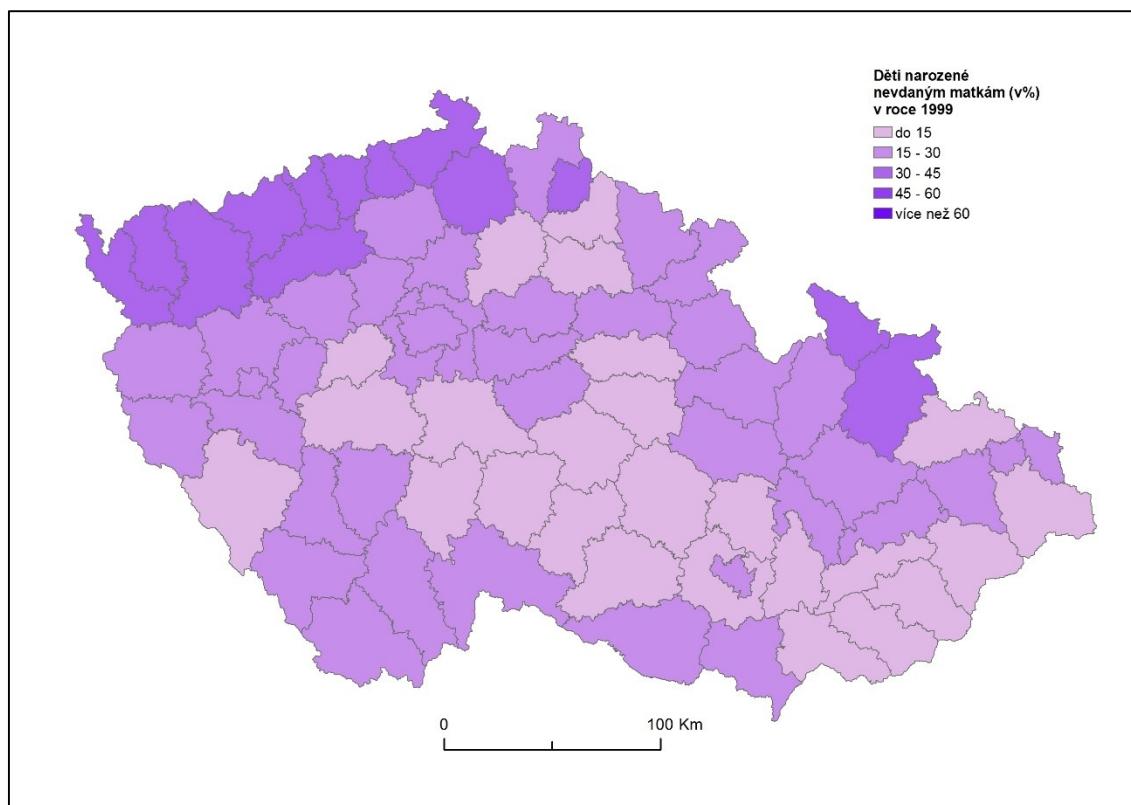
Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 1993, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

Tab. 3: Okresy s nejnižšími podíly dětí narozených mimo manželství v roce 1993 - porovnání kategorií (v %)

Svobodné		Rozvedené		Nevdané	
podíl	okres	podíl	Okres	okres	Okres
2,8	Uherské Hradiště	1,2	Hodonín	4,3	Uherské Hradiště
3,7	Žďár nad Sázavou	1,3	Žďár nad Sázavou	5,2	Žďár nad Sázavou
3,8	Pelhřimov	1,4	Uherské Hradiště	5,3	Pelhřimov
4,1	Blansko	1,5	Brno-venkov	5,8	Chrudim
4,2	Chrudim	1,5	Chrudim	6,1	Brno-venkov
4,3	Třebíč	1,5	Pelhřimov	6,1	Zlín
4,4	Brno-venkov	1,5	Vsetín	6,4	Blansko
4,4	Kroměříž	1,5	Vyškov	6,4	Hodonín
4,5	Tábor	1,5	Zlín	6,5	Třebíč
4,5	Zlín	1,7	Svitavy	6,7	Havlíčkův Brod

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 1993, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

V roce 1999 se v případě dětí nevdaných matek objevují nejvyšší podíly v severozápadních Čechách a mezi svobodnými i rozvedenými je tomu také tak. Ovšem, kde je (v rámci tohoto území) nižší podíl dětí matek svobodných, tam je naopak vyšší podíl dětí matek rozvedených. Rozvody tak dorovnávají hodnoty například v okrese Cheb, Karlovy Vary, Česká Lípa nebo Jablonec nad Nisou. V nejvyšší kategorii v rámci podílu mimomanželských dětí jsou pak ještě okresy Bruntál (34,2 %) a Jeseník (32,0 %), které měly u svobodných i rozvedených hodnoty ve střední kategorii. Celkově nejvyšší hodnoty podílu dětí narozených nevdaným matkám nabývá okres Most (44,1 %), který si tak oproti roku 1993 vyměnil místo s okresem Sokolov (43,9 %).

Obr. 20: Podíl dětí narozených nevdaným matkám, 1999, v %

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 1999, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

Zbylá část mapy je značně různorodější než v případě mapy jen pro svobodné, tudíž zde větší roli hrají děti matek rozvedených. Prakticky ve většině okresů, kde se podíly dětí narozených rozvedeným matkám pohybují mezi 4–6 %, se pohybují podíly dětí narozených nevdaným matkám mezi 15–30 %.

Tab. 4: Okresy s nejvyššími podíly dětí narozených mimo manželství v roce 1999 - porovnání kategorií (v %)

Svobodné		Rozvedené		Nevdané	
podíl	okres	podíl	okres	podíl	okres
36,1	Most	8,4	Jablonec nad Nisou	44,1	Most
35,6	Sokolov	8,2	Cheb	43,9	Sokolov
33,3	Chomutov	8,1	Český Krumlov	39,8	Chomutov
31,6	Ústí nad Labem	7,8	Sokolov	38,1	Ústí nad Labem
31,0	Teplice	7,7	Most	37,4	Cheb
30,4	Děčín	7,2	Česká Lípa	36,5	Teplice
28,7	Cheb	7,1	Trutnov	36,0	Děčín
28,7	Karlovy Vary	6,5	Kladno	35,1	Karlovy Vary
27,7	Bruntál	6,3	Karlovy Vary	34,2	Bruntál
27,6	Louny	6,4	Liberec	33,8	Louny

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 1999, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

Výjimkou je například okres Český Krumlov (28,3 %), který je v této kategorii, i vzhledem k velmi vysokému podílu dětí rozvedených matek. Stejně tak okresy s nejnižšími podíly dětí narozených rozvedeným matkám (tedy do 4 %), patří většinou mezi okresy s nejnižšími podíly

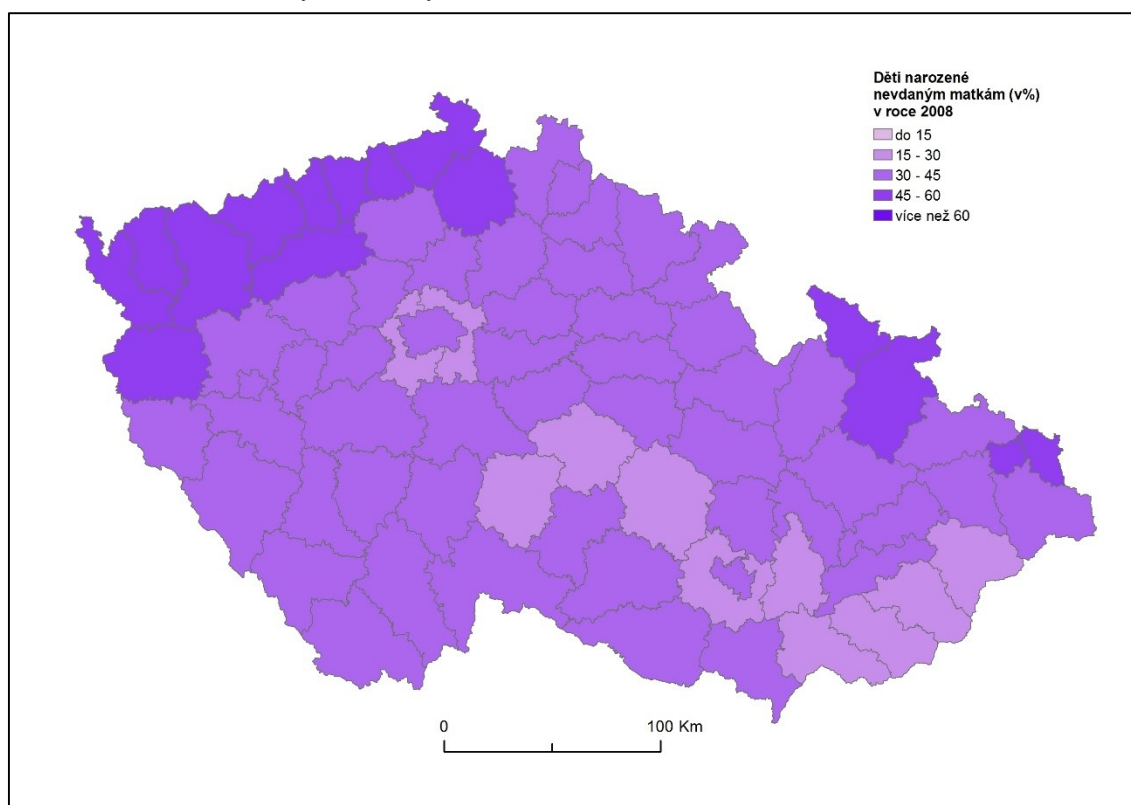
mimomanželských dětí (do 15 %). Nejnižším zůstal stejně jako v roce 1993 okres Uherské Hradiště (8,2 %) a další dva si jen si „prohodily“ pořadí, tedy Pelhřimov (9,7 %) a Žďár nad Sázavou (9,9 %). Deset okresů s nejvyšším a nejnižším podílem můžeme opět vidět v tabulkách (Tab. 4) a (Tab. 5).

Tab. 5: Okresy s nejnižšími podíly dětí narozených mimo manželství v roce 1999 - porovnání kategorií (v %)

Svobodné		Rozvedené		Nevdané	
podíl	Okres	podíl	podíl	okres	Podíl
5,7	Pelhřimov	2,0	Blansko	8,2	Uherské Hradiště
6,3	Uherské Hradiště	1,7	Uherské Hradiště	9,7	Pelhřimov
7,0	Žďár nad Sázavou	2,4	Chrudim	9,9	Žďár nad Sázavou
7,1	Zlín	2,6	Zlín	10,0	Zlín
7,2	Havlíčkův Brod	2,6	Žďár nad Sázavou	10,2	Blansko
7,8	Bruntál	2,7	Brno-venkov	10,2	Havlíčkův Brod
7,8	Tábor	2,7	Klatovy	10,9	Tábor
8,0	Blansko	2,7	Mladá Boleslav	11,1	Brno-venkov
8,4	Brno-venkov	2,7	Vyškov	11,9	Bruntál
9,0	Semily	2,8	Havlíčkův Brod	12,1	Chrudim

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 1999, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

Rok 2008 je rokem, kdy (jak tomu bylo u dětí matek svobodných i rozvedených) je mapa celkově ve tmavších odstínech. Zatímco v roce 1999 byl podíl dětí narozených nevdaným matkám 20,24 %, v roce 2008 činil již 37,21 %. Zajímavé je, že nejvyšší rozdíly mezi podíly nemanželsky narozených dětí (mezi roky 1999 a 2008) zaznamenaly okresy Rakovník (o 24,3 %), Klatovy (o 23,5 %) a okres Strakonice (o 23,3 %). Přesto se však nedostaly mezi okresy s nejvyššími podíly. Tam spadá stále skupina okresů v severozápadních Čechách a okresy Bruntál a Jeseník. Oproti roku 1999 se přes hranici 45 % dostaly ještě okresy Tachov (47,0 %), Karviná (47,1 %) a těsně Ostrava-město (45,8 %), zatímco okres Jablonec nad Nisou (44,0 %) z této kategorie vypadl. Okres Most upevňuje své vedení mezi okresy s nejvyššími podíly, a díky nejvyšším podílům narozených svobodným i rozvedeným dosahuje celkem 58,9 %. Tím se navíc výrazně přibližuje k další pomyslné hranici v kartogramu (60 %). Spolu s okresy Sokolov, Bruntál, Cheb, Karlovy Vary, Teplice, Chomutov a Jeseník tvoří skupinu, v níž se již nadpoloviční většina dětí rodí mimo manželství. Na opačném pólu spektra stojí jen 11 okresů, kde je podíl dětí narozených nevdaným maximálně 30 %. Prvních deset je krásně vidět v tabulce (Tab. 7), a tím jedenáctým je se 30 % okres Vsetín. Na prvních místech jsou stále okresy Žďár nad Sázavou (24,0 %) a Uherské Hradiště (25,4 %), avšak tentokrát je doplňuje okres Zlín (25,0 %). Okres Pelhřimov má „až“ devátý nejnižší podíl (29,1 %). Ve všech ostatních 52 okresech jsou potom hodnoty podílů dětí narozených nevdaným matkám mezi 30 a 45 %. Ty s nejvyšším podílem nalezneme v tabulce (Tab. 6).

Obr. 21: Podíl dětí narozených nevdaným matkám, 2008, v %

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 2008, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

Tab. 6: Okresy s nejvyššími podíly dětí narozených mimo manželství v roce 2008 - porovnání kategorií (v %)

Svobodné		Rozvedené		Nevdané	
podíl	okres	podíl	okres	podíl	okres
49,1	Most	9,4	Most	58,9	Most
46,9	Chomutov	8,9	Česká Lípa	55,1	Sokolov
46,8	Sokolov	8,2	Jablonec nad Nisou	53,9	Bruntál
46,3	Bruntál	8,2	Karlovy Vary	53,7	Cheb
45,8	Cheb	8,0	Trutnov	53,1	Karlovy Vary
45,4	Jeseník	7,8	Plzeň-jih	52,9	Teplice
44,7	Karlovy Vary	7,8	Klatovy	52,5	Chomutov
44,4	Teplice	7,7*	Děčín	51,7	Jeseník
41,8	Děčín	7,7*	Český Krumlov	49,7	Děčín
41,1	Plzeň-jih	7,7*	Jičín	49,5	Česká Lípa

* stejné hodnoty dosahují ještě okresy Kolín a Sokolov

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 2008, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

Tab. 7: Okresy s nejnižšími podíly dětí narozených mimo manželství v roce 2008 - porovnání kategorií (v %)

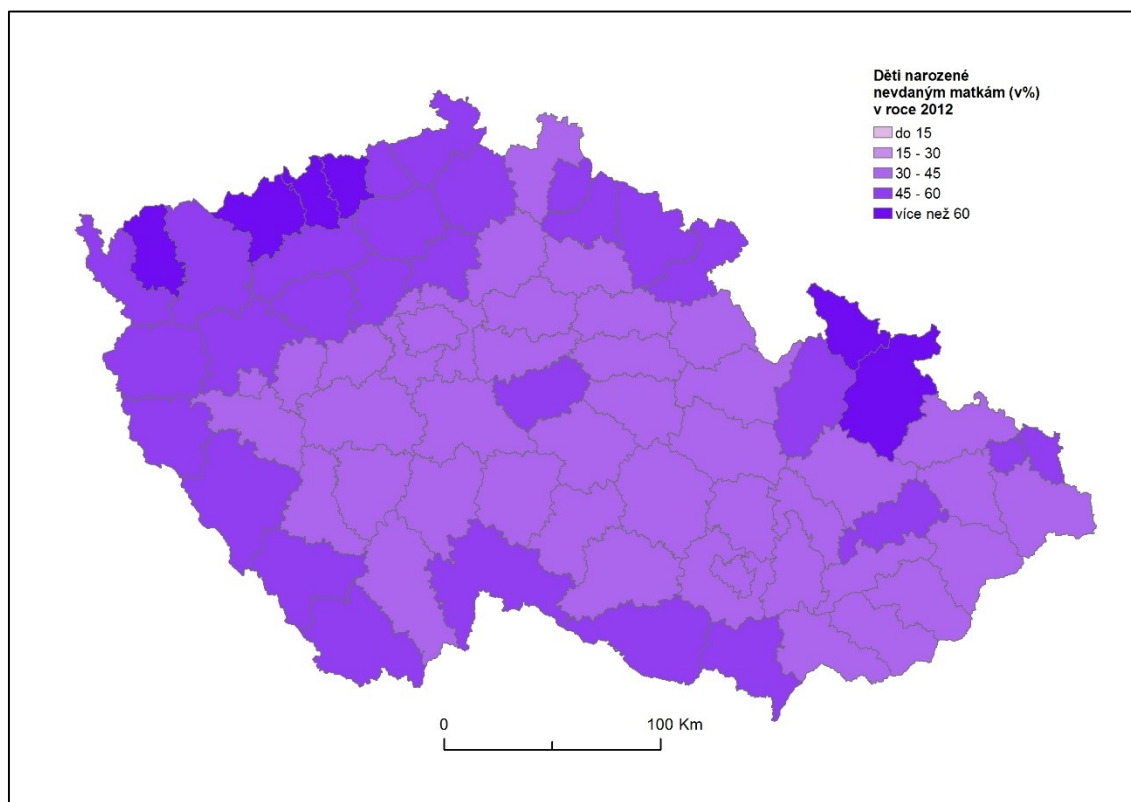
Svobodné		Rozvedené		Nevdané	
podíl	Okres	podíl	Okres	podíl	okres
18,4	Žďár nad Sázavou	4,4	Praha-západ	24,0	Žďár nad Sázavou
19,3	Uherské Hradiště	4,6	Vsetín	25,0	Zlín
19,6	Zlín	4,7	Brno-venkov	25,4	Uherské Hradiště
20,7	Brno-venkov	4,8	Praha-východ	25,6	Brno-venkov
21,1	Havlíčkův Brod	4,9	Brno	26,2	Praha-východ
21,3	Praha-východ	4,9	Hodonín	27,0	Praha-západ
22,2	Praha-západ	4,9	Opava	27,5	Havlíčkův Brod
22,7	Vyškov	5,2	Blansko	28,9	Hodonín
23,1	Pelhřimov	5,2	Zlín	29,1	Pelhřimov
23,7	Hodonín a Pardubice	5,4*	Chomutov	29,3	Vyškov

* stejné hodnoty dosahují ještě okresy Chrudim a Liberec

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 2008, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

Závěrečný rok 2012 bude pro porovnání velice zajímavý. Jak již totiž víme z předchozích kapitol, mezi lety 2008 a 2012 stoupl podíl dětí narozených svobodným matkám, avšak poklesl podíl dětí matek rozvedených. Tuto skutečnost mapa krásně ilustruje.

Obr. 22: Podíl dětí narozených nevdaným matkám, 2012, v %

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 2012, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

Vzhledem k tomu, že u svobodných matek se většina okresů České republiky pohybuje ve stejné kategorii, bude větší diferencovanost mapy pro nevdané způsobena především matkami rozvedenými. Okresy, které mají vyšší podíly dětí narozených rozvedeným matkám, jsou často ty, kde je vyšší podíl mimomanželských dětí celkově, tedy vyšší než 45 %. Z této skupiny okresů pak ještě jako samostatná kategorie „vystupuje“ šest okresů, kde jsou tyto podíly vyšší než 60 %. Jedná se (již tradičně) o okresy na severozápadě Čech a ve Slezsku. Okresy s nejnižšími celkovými hodnotami jsou pak velice podobné okresům s nejnižšími hodnotami u svobodných. Vše je opět uvedeno v tabulkách (Tab. 8) a (Tab. 9).

Tab. 8: Okresy s nejvyššími podíly dětí narozených mimo manželství v roce 2012 - porovnání kategorií (v %)

Svobodné		Rozvedené		Nevdané	
Podíl	okres	podíl	okres	podíl	Okres
56,1	Sokolov	7,8	Klatovy	63,8	Sokolov
55,6	Bruntál	7,8	Jindřichův Hradec	63,2	Most
55,5	Most	7,7	Znojmo	62,8	Bruntál
54,7	Chomutov	7,6	Karlovy Vary	60,8	Chomutov
53,7	Teplice	7,5	Česká Lípa	60,4	Teplice
52,9	Tachov	7,5	Sokolov	59,7	Děčín
52,9	Jeseník	7,5	Most	60,1	Jeseník
52,3	Cheb	7,4	Děčín	59,3	Tachov
51,9	Ústí nad Labem	7,3	Náchod	59,2	Cheb
51,7	Děčín	7,2	Jeseník	58,4	Ústí nad Labem

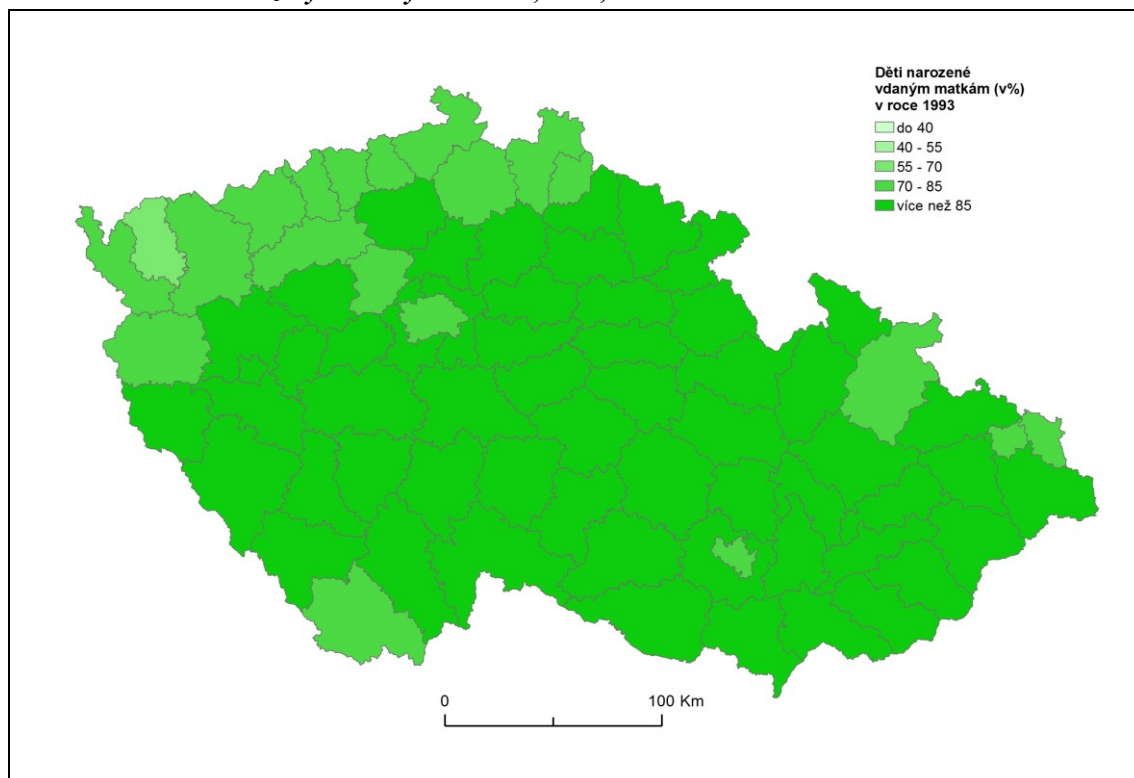
Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 2012, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

Tab. 9: Okresy s nejnižšími podíly dětí narozených mimo manželství v roce 2012 - porovnání kategorií (v %)

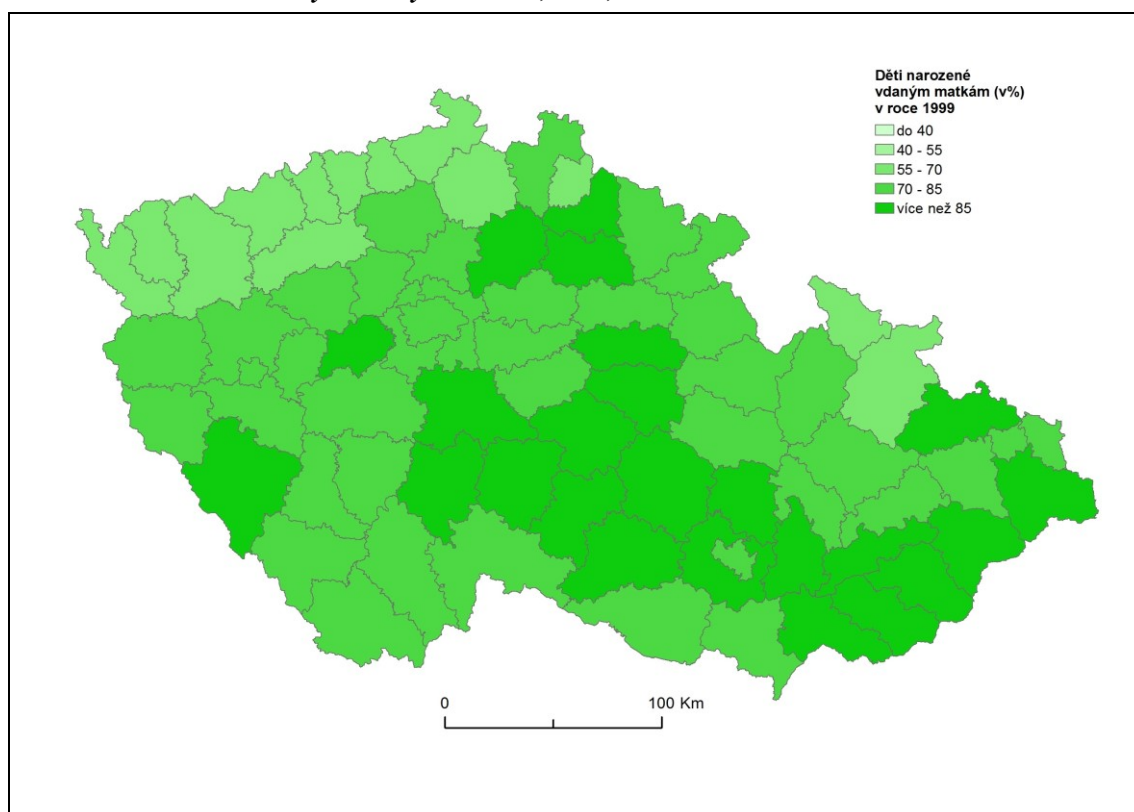
Svobodné		Rozvedené		Nevdané	
Podíl	okres	podíl	okres	podíl	Okres
26,3	Praha-východ	4,0	Uherské Hradiště	31,1	Uherské Hradiště
26,5	Praha-západ	4,2	Louny	31,4	Praha-východ
26,7	Uherské Hradiště	4,2	Vsetín	31,4	Praha-západ
28,1	Zlín	4,5	Jičín	33,6	Zlín
29,0	Hodonín	4,5	Brno-venkov	33,9	Brno-venkov
29,2	Brno-venkov	4,6	Chrudim	35,4	Žďár nad Sázavou
29,5	Žďár nad Sázavou	4,7	Brno-město	35,6	Hodonín
30,9	Vyškov	4,8	Praha-západ	37,4	Hlavní město Praha
31,5	Blansko	4,8	Šumperk	37,6	Vyškov
32,1*	Frýdek-Místek	4,8	Opava	37,7	Vsetín

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 2012, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

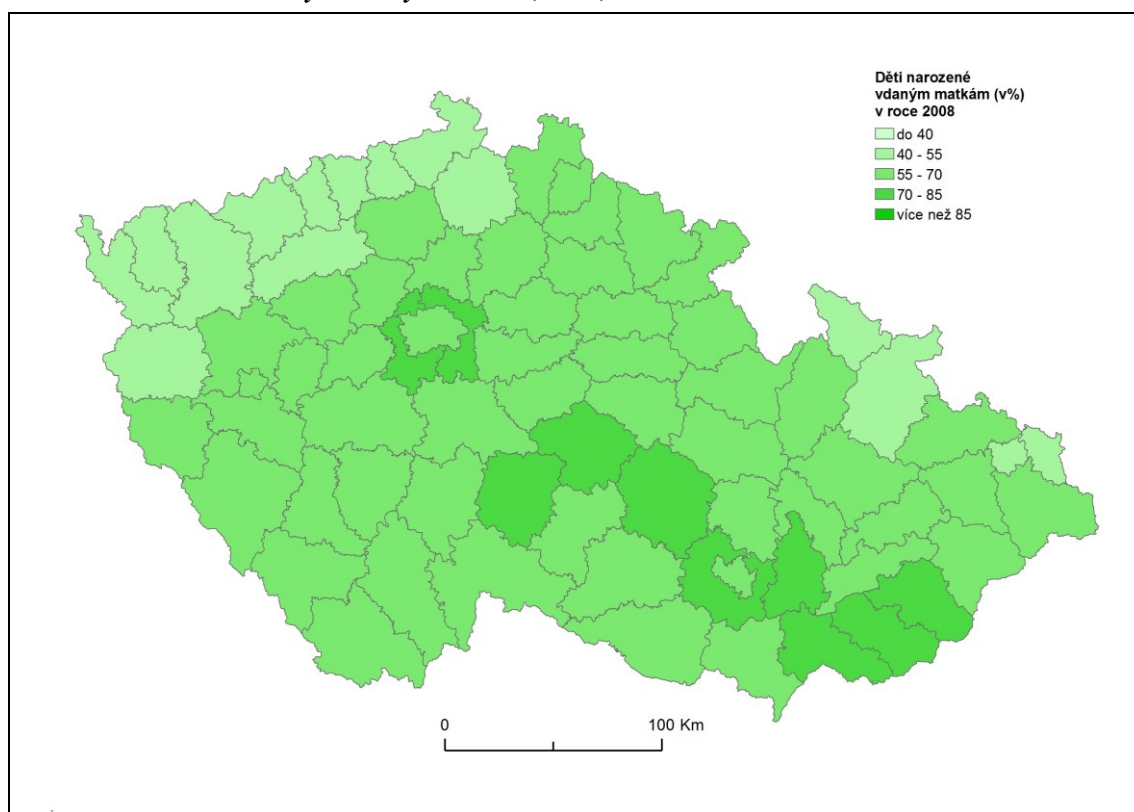
Pokud bychom na výsledky této kapitoly pohlíželi jako na pokles manželské plodnosti, můžeme nám vývoj ilustrovat mapy zobrazující podíly dětí narozených vdaným matkám (Obr. 15 až 18).

Obr. 23: Podíl dětí narozených vdaným matkám, 1993, v %

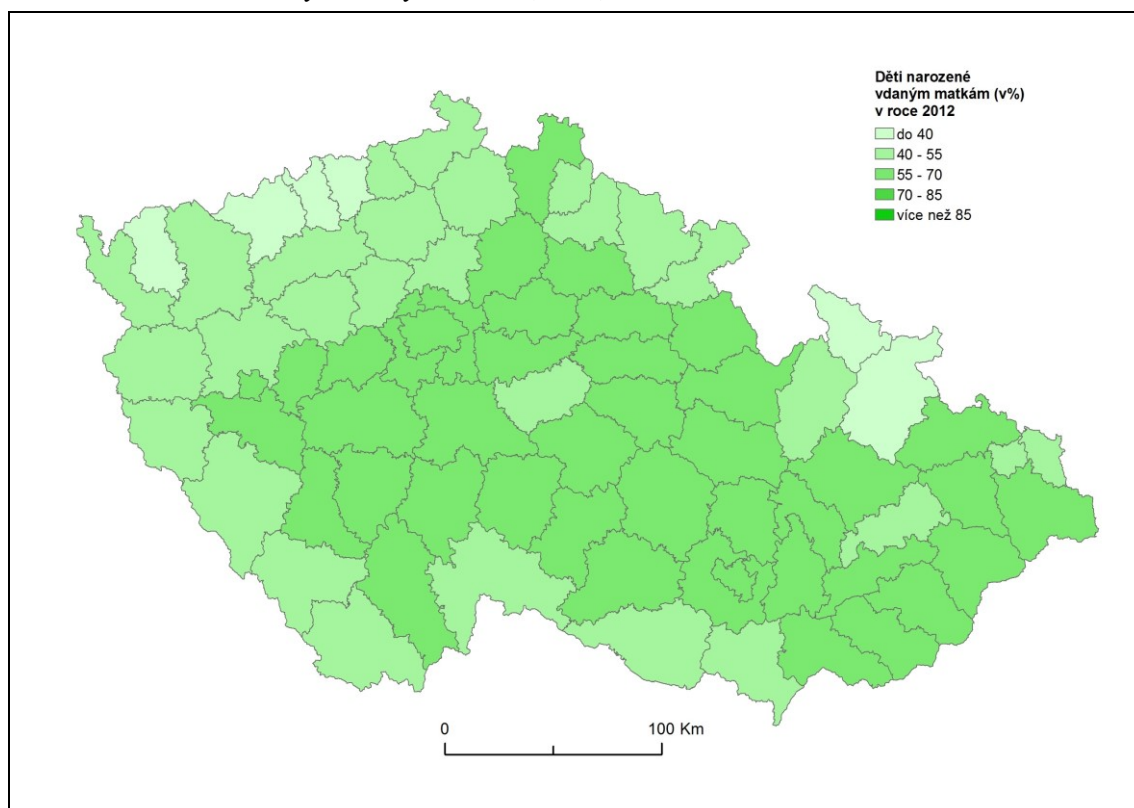
Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 1993, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

Obr. 24: Podíl dětí narozených vdaným matkám, 1999, v %

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 1999, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

Obr. 25: Podíl dětí narozených vdaným matkám, 2008, v %

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 2008, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

Obr. 26: Podíl dětí narozených vdaným matkám, 2012, v %

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva - Narození 2012, individuální anonymizovaná data, vlastní výpočty

Kapitola 8

Vztah mezi stavem matky a pořadím narozeného dítěte

V předešlých kapitolách jsme prokázali, že podíly dětí narozených mimo manželství stále stoupají. Navíc jsme také dokázali, že se tak děje především kvůli svobodným matkám.

Nyní budeme zkoumat, jak se mění podíl manželské a mimomanželské plodnosti v závislosti na pořadí narozeného dítěte. Tedy 100 % je vždy počet všech dětí daného pořadí. Domníváme se, že největší procentuální zastoupení svobodných matek bude u dětí prvních v pořadí. Usuzujeme tak na základě následujících předpokladů. Tím první je skutečnost, že narůstá počet rodin, které mají jen jedno, nebo v některých případech dvě děti. Díky tomu ubývá dětí třetích a vyšších pořadí. Většina narozených dětí budou tedy děti prvního a druhého pořadí. Další předpoklad je, že čím dál více partnerských dvojic spolu žije v nesezdaném svazku. Některé sňatek neplánují vůbec, takže jejich děti budou, nehlédě na pořadí, vždy dětmi svobodných matek. Jiné naopak sňatek plánují, a jen s ním čekají do doby, až tzv. „budou rodina“. Neboli mají v plánu se brát proto, že spolu čekají dítě, kterému chtějí vytvořit zázemí klasické rodiny. Když ale tato situace nastane, je najednou třeba zařídit spoustu věcí. Veškerý čas a finanční prostředky jsou věnovány přípravě na příchod nového jedince. Tím pádem se svatba odkládá na dobu po narození dítěte. Dítě se tak narodí (stejně jako v předchozích případech) svobodné matce. Druhé (popř. třetí) dítě takového páru bude už dítětem manželským, což naznačuje, že u druhého resp. třetího dítěte nebude tak velká část narozena svobodným matkám.

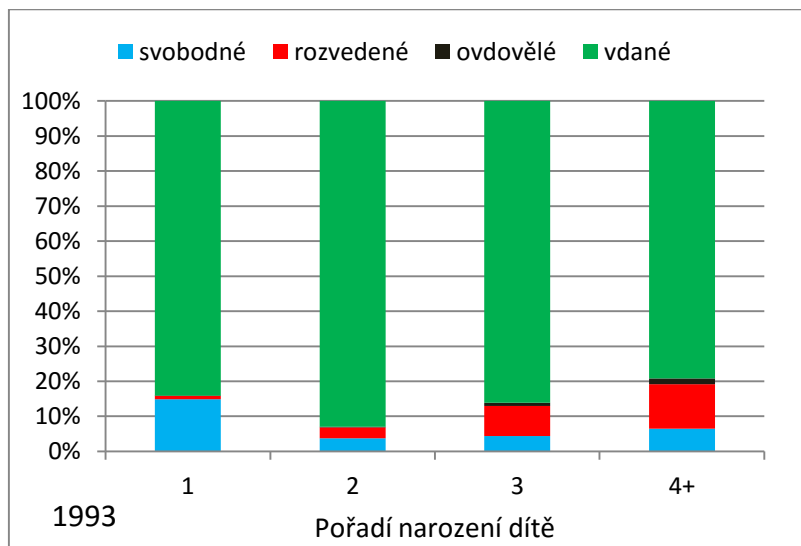
Opačnou situaci očekáváme u matek rozvedených, popř. ovdovělých. Předpokládáme, že rozvedené matky budou mít již minimálně jedno dítě, pravděpodobně ze zaniklého manželství. Jejich podíl u dítěte prvního pořadí bude tedy nižší než u dalších dětí.

V grafickém znázornění vývoje mimomanželské plodnosti (100% skládaný sloupcový graf), jsme záměrně zvolili pořadí rodinného stavu matek svobodné, rozvedené, ovdovělé a vdané. Chceme ukázat především změny u svobodných matek, a proto svobodné začínají na nule. Dále pak pokračují rozvedené a ovdovělé, abychom měli všechny složky mimomanželské plodnosti za sebou.

Podíváme-li se na data z roku 1993, vidíme, že zde jednoznačně dominují děti vdaných matek. A to nehlédě na pořadí dítěte. Pokud se však zaměříme na rozdíly mezi pořadím, vidíme, že děti prvního pořadí se liší od ostatních. U druhého a třetího dítěte se hodnoty podílů pohybují kolem 4 % (3,75 %, 4,34 %), zatímco v případě prvního dítěte je to 14,85 %. Dá se říci, že je to

vlastně třikrát tolik. V případě všech dalších dětí se svobodným matkám rodí 6,44 % dětí, tedy o něco více než druhých či třetích, ale na druhou stranu méně než v případě prvních dětí.

Obr. 27: Podíly dětí narozených podle rodinného stavu v závislosti na pořadí narozeného dítěte, ČR, 1993

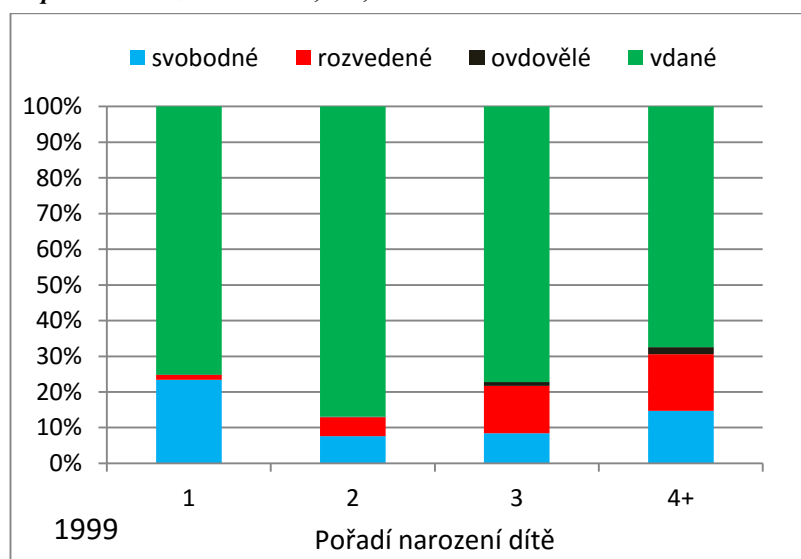

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva – Narození 1993, individualní anonymizovaná data, vlastní výpočty

Co se týká matek rozvedených, je trend naprosto jasný. Podíl rozvedených matek narůstá s každým dalším dítětem, přičemž nejvyšší hodnotou je zde 12,74 %. Růst podílu ovdovělých matek je stejným směrem, avšak hodnoty jsou mnohem nižší. Na jedné straně jde jen o setiny procent (0,05 %), na straně druhé 1,60 %.

Graf pro rok 1999 je na první pohled podobný grafu předchozímu.

Obr. 28: Podíly dětí narozených podle rodinného stavu v závislosti na pořadí narozeného dítěte, ČR, 1999

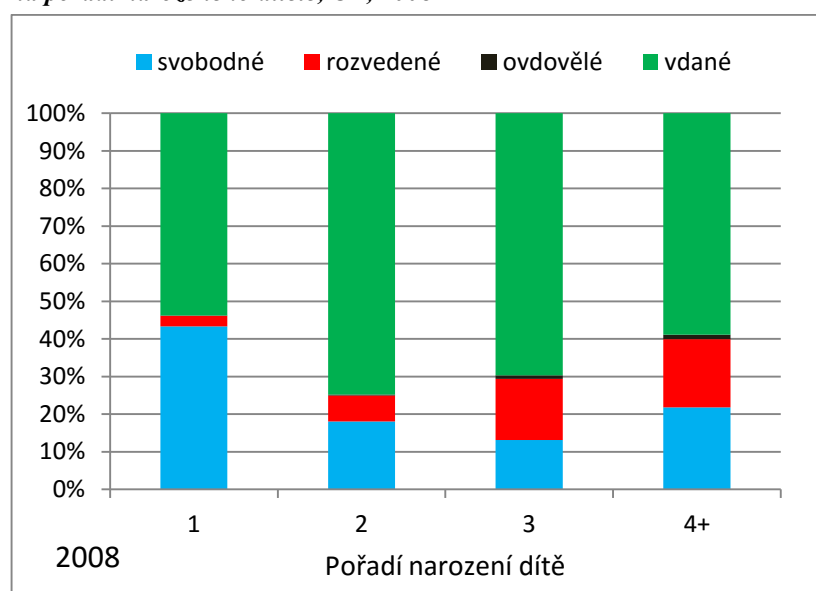
Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva – Narození 1999, individualní anonymizovaná data, vlastní výpočty

Podíly mimomanželských dětí stále (u všech pořadí) zaujímají menší část narozených dětí, ale tyto podíly jsou vyšší než v roce 1993. Zatímco v roce 1993 se z celkového počtu dětí (nehlédě na pořadí) narodilo mimo manželství 12,66 % dětí, v roce 1999 už to bylo 20,59 %. Tento nárůst je patrný ve všech dílčích složkách mimomanželské plodnosti u všech pořadí.

U svobodných prvorodiček jde opět o nejvyšší podíl (mezi dětmi narozenými mimo manželství), tentokrát 23,38 %. U dalších dětí pak hodnoty klesnou na 7,65 % a 8,42 % a potom se opět lehce zvýší (14,73 %). Rozvedené matky pak porodily 15,81 % dětí čtvrtého a vyššího pořadí. Matky ovdovělé ve stejné kategorii téměř 2 % (1,99 %).

Rok 2008 opět potvrzuje celkový nárůst podílů svobodných matek. U prvního dítěte jde o téměř dvojnásobek podílu oproti minulému sledovanému roku, přesně 43,33 %. Hodnoty pro druhé a třetí děti překročily 10 % (18,09 % a 13,13 %). S dětmi vyššího pořadí pak přichází nárůst na 14,73 %.

Obr. 29: Podíly dětí narozených podle rodinného stavu v závislosti na pořadí narozeného dítěte, ČR, 2008

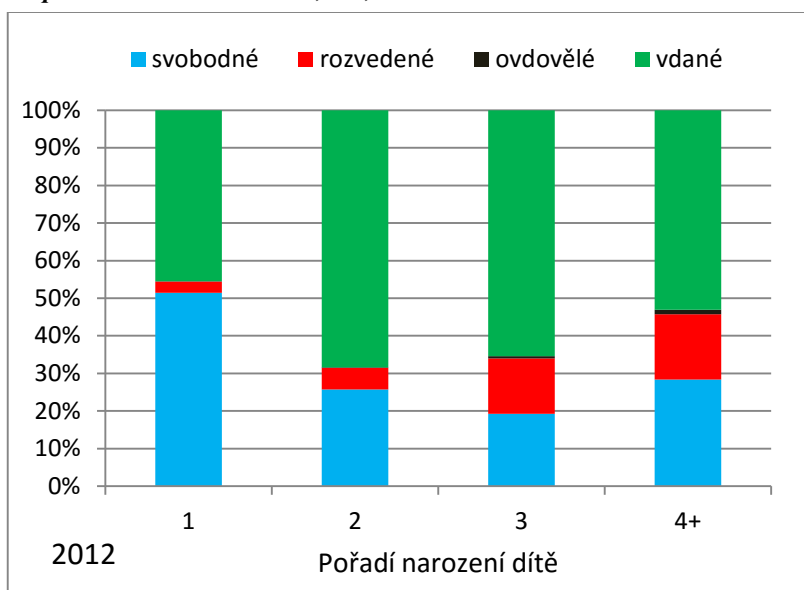

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva – Narození 2008, individualní anonymizovaná data, vlastní výpočty

Podíly dětí rozvedených matek se zvyšují stále stejně. Pro první dítě jde o 2,81 % a nejvyšší hodnota pro děti vyšších pořadí je 18,9 %. Jen u ovdovělých matek došlo k mírnému poklesu, srovnatelnému s hodnotami v roce 1993. Ovšem vzhledem k tomu, že nejvyšší hodnota (u dětí čtvrtého a vyššího pořadí) je 1,16 %, na celkové mimomanželské plodnosti se tento pokles prakticky nijak neprojeví.

Jak již bylo zmíněno v kapitole 7.3, mezi lety 2008 a 2012 došlo ke snížení podílu dětí narozených rozvedeným matkám. Tento pokles však není příliš dramatický. Nejvýrazněji se projevil u třetího dítěte (z 16,28 % na 14,73 %). Výjimkou jsou děti prvního pořadí, kde hodnota lehce stoupla na 2,89 %. Ještě menší rozdíly jsou u ovdovělých matek.

Obr. 30: Podíly dětí narozených podle rodinného stavu v závislosti na pořadí narozeného dítěte, ČR, 2012

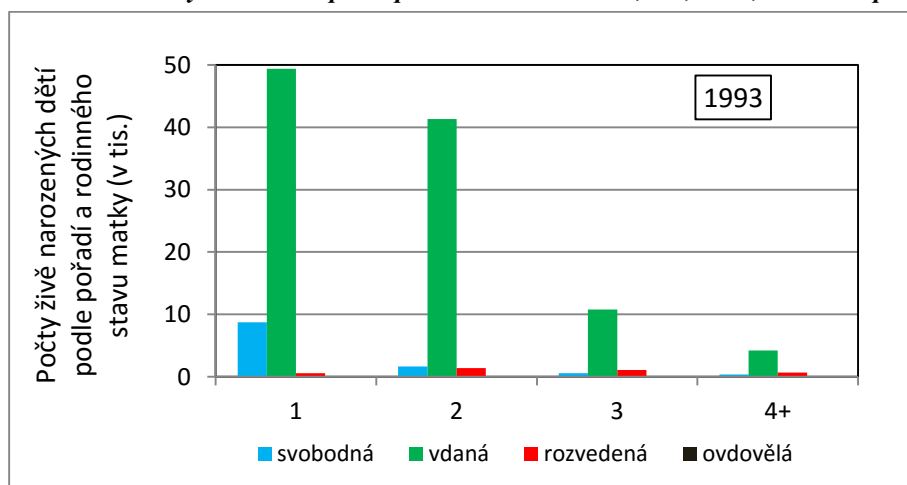

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva – Narození 2012, individualní anonymizovaná data, vlastní výpočty

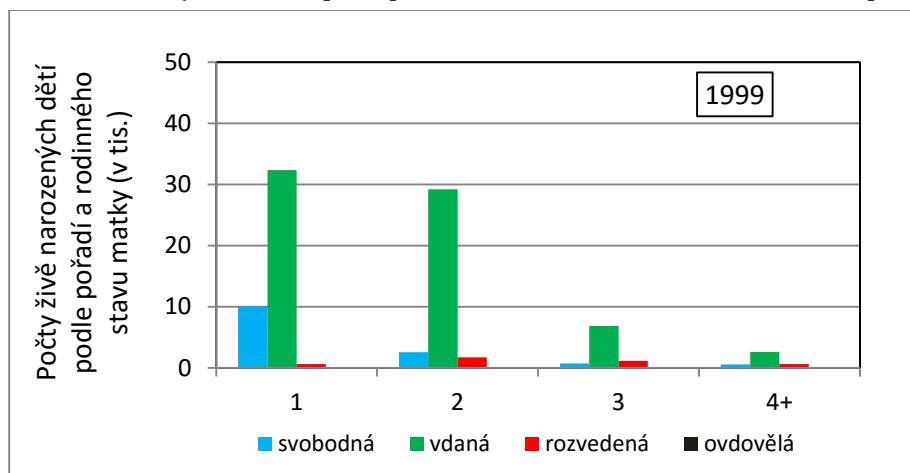
Co však zůstává stále stejné, je nárůst podílu dětí svobodných matek. U prvního dítěte se tato hodnota vyšplhala na 51,46 %. Mohli bychom tedy říci, že každá druhá prvorodička byla svobodná. Také u všech vyšších pořadí se podíl dětí rozených mimo manželství významně zvýšil. U druhého pořadí na 25,70 %, u třetího na 19,31 % a u dalších dětí na 28,38 %.

Nyní víme, jak se mění procentní zastoupení jednotlivých složek mimomanželské plodnosti v závislosti na pořadí narozeného dítěte. Konkrétní počty dětí podle pořadí narození a rodinného stavu matky v jednotlivých letech si ukážeme na následujících grafech.

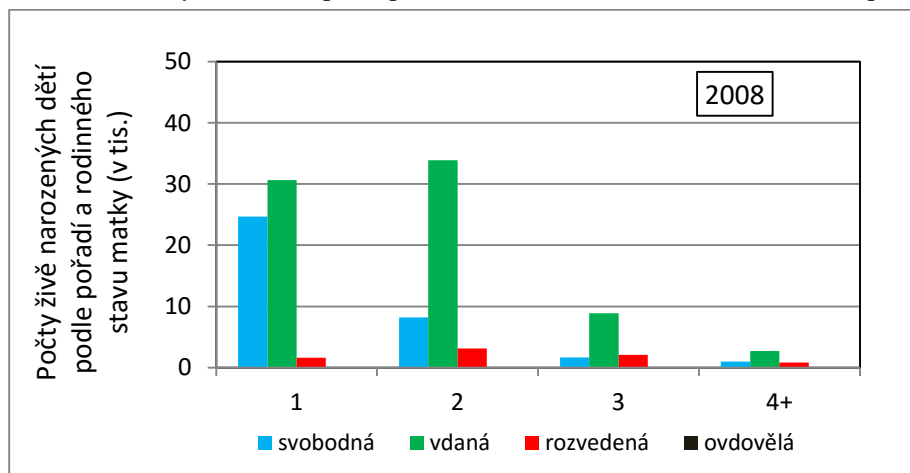
Obr. 31: Rodinný stav matek podle pořadí narození dítěte, ČR, 1993, absolutní počty

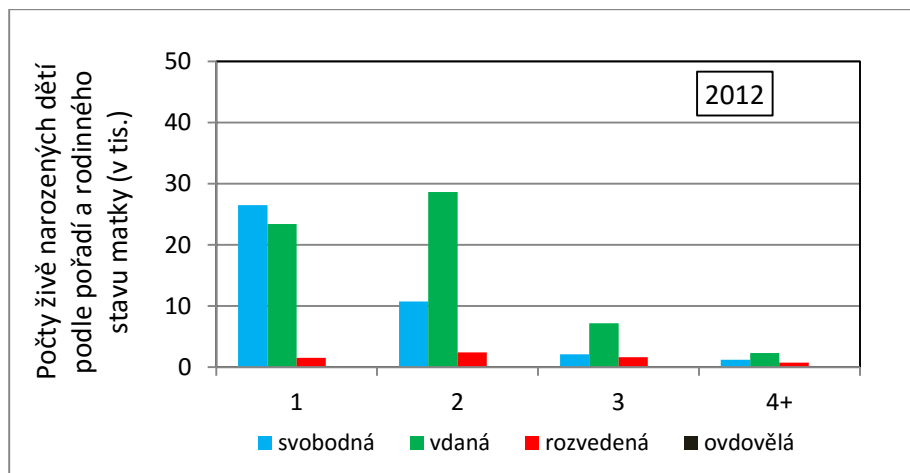
Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva – Narození 1993, individualní anonymizovaná data, vlastní výpočty

Obr. 32: Rodinný stav matek podle pořadí narození dítěte, ČR, 1999, absolutní počty

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva – Narození 1999, individualní anonymizovaná data, vlastní výpočty

Obr. 33: Rodinný stav matek podle pořadí narození dítěte, ČR, 2008, absolutní počty

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva – Narození 2008, individualní anonymizovaná data, vlastní výpočty

Obr. 34: Rodinný stav matek podle pořadí narození dítěte, ČR, 2012, absolutní počty

Zdroj: ČSÚ, Přehled pohybu obyvatelstva – Narození 2012, individualní anonymizovaná data, vlastní výpočty

Kapitola 9

Závěr

Shrneme-li výsledky pozorování, můžeme říci, že jsme prokázali nárůst mimomanželské plodnosti napříč celou Českou republikou. Dále jsme dokázali, že tento nárůst je způsoben především stále vzrůstajícím počtem matek, které se rozhodnou přivést dítě na svět jako svobodné. Tento nárůst pokračuje i po sledovaném úseku a v dnešní době je tak svobodných matek stále více. Můžeme říci, že děti rozvedených matek stále tvoří nezanedbatelnou část dětí, které se narodí mimo manželství, avšak jejich podíl v poslední době neroste, naopak se snižuje a s ním se snižuje i vliv počtu rozvedených rodiček na úroveň mimomanželské plodnosti. Přibývá tedy pravděpodobně matek, které se raději nevdaří vůbec. Svobodné matky se pak logicky nemohou ani rozvést. Pokles sňatečnosti v České republice se také zcela zřetelně odráží na poklesu podílu dětí narozených vdaným matkám.

Zde je nutné podotknout, že jsme v našem výzkumu nezohledňovali proměny struktury žen v plodném věku.

V rámci porovnání okresů mezi sebou vidíme jasné rozdíly, především mezi východem a západem České republiky. Tyto rozdíly jsou patrné prakticky ve všech sledovaných letech. Hodnoty podílů dětí narozených svobodným matkám dosahují nejvyšších hodnot v okresech kraje Karlovarského, kraje Ústeckého, postupem času i v některých okresech kraje Libereckého. V rámci tohoto území platí, že okresy blíže k hranicím mají hodnoty vyšší než zbylé okresy. Jde například o okresy Most, Sokolov, Cheb, Chomutov nebo Karlovy Vary. Zatímco v roce 1993 dosahoval podíl dětí narozených svobodným matkám v těchto okresech hodnot kolem 20 % (nejvíce okres Sokolov 24,2 % a okres Most 21,0 %) v roce 2012 již tyto hodnot přesahovaly 50 %. Konkrétně 56,1 % v okrese Sokolov a 55,5 % v okrese Most. Dalším územím s významně vysokými hodnotami podílu dětí narozených svobodným matkám jsou okresy Bruntál, Jeseník a Český Krumlov, v pozdějších letech sledovaného období i okres Karviná. Okres Bruntál se z „pouhých“ 16,0 % v roce 1993 dostal až na 55,6 % dětí narozených svobodným matkám. Pokud zohledníme i podíly dětí narozených matkám rozvedeným a ovdovělým, hlavní reprezentanti vysokých hodnot se prakticky nezmění. Po celé sledované období jsou to okresy Sokolov a Most. Celkový podíl dětí narozených mimo manželství v okrese Sokolov stoupl z 31,0 % na 63,8 % a v okrese Most z 27,6 % na 63,2 %. Hlavními zástupci, na jejichž území se rodí naopak nejméně dětí svobodným matkám, nebo spíše podíly těchto dětí v rámci okresu dosahují nejmenších hodnot, jsou okresy

Uherské Hradiště, Žďár nad Sázavou, Zlín a Havlíčkův Brod. Dále pak zázemí kolem Brna, tedy okres Brno-venkov a v průběhu sledovaného období se k nim zařadily i okresy rozprostírající se kolem hlavního města České republiky. Tedy okresy Praha-východ a Praha-západ. V okrese Uherské Hradiště se podíl svobodných sice zvýšil (z 2,8 % na 26,7 %), ale i tak dosahoval během pozorovaného období nejnižších podílů dětí narozených svobodným matkám. Navíc, i při zohlednění dětí ostatních nevdaných matek, si udržel svou pozici mezi okresy s nejnižšími podíly. Hodnoty podílů dětí narozených mimo manželství zde vzrostly z 8,2 % na 31,1 %. Okres Žďár nad Sázavou by pak mohl být díky nárůstu z 9,9 % na 35,4 % považován za druhého hlavního zástupce okresů s nízkým podílem mimomanželských dětí. Jak jsme si tedy ukázali, zastoupení matek rozvedených resp. dětí jim narozených má podobné rozložení jako v případě dětí matek svobodných. Platí, že vyšší hodnoty najdeme v severních a severozápadních Čechách. Dalo by se také říci, že rozvedených matek je nejméně ve středu a především na jihovýchodě České republiky. Jelikož se ale hodnoty podílů dětí narozených rozvedeným matkám pohybují v průměru mnohem níže, nemají rozvedené matky na vývoj, a jak už nyní víme, i na nárůst mimomanželské plodnosti tak významný vliv, jako právě matky svobodné. Ještě menší vliv pak mají matky ovdovělé. Podíly jejich dětí se pohybují spíše v desetinách procent.

Součástí práce bylo také zjistit, zda existuje nějaký vztah mezi rodinným stavem matky a pořadím narozeného dítěte. Zde jsme vytvořili čtyři kategorie dětí podle pořadí, přičemž poslední kategorie byly děti čtvrtého a vyššího pořadí. V rámci porovnání těchto kategorií s kategoriemi matek svobodných, vdaných, rozvedených a ovdovělých jsme zjistili, že je zde prokazatelná závislost. U dětí prvního pořadí je svobodných matek nejvíce. Přesněji řečeno, podíl dětí narozených svobodným matkám, dosahuje nejvyšších hodnot právě u dětí prvního pořadí. Zatímco v roce 1993 se rodilo 14,85 % dětí prvního pořadí svobodným matkám, v roce 2012 to bylo již 51,46 % ze všech prvorozených. U druhého a třetího dítěte tyto podíly vždy klesaly. U dalších dětí se vždy lehce zvýšily. Avšak zdaleka ne na hodnoty u prvního dítěte, ale přibližně na polovinu. Například v roce 2012 na 28,38 %. U žen rozvedených je, vzhledem k pořadí narozeného dítěte, směřování naprosto jasné. S rostoucím pořadím dítěte roste i podíl rozvedených matek. Tento trend je patrný ve všech sledovaných letech. Nic na něm nemění ani skutečnost, že hodnoty podílů ke konci sledovaného období lehce poklesly. Stejný vývoj jako u dětí rozvedených matek je u matek ovdovělých. Vzhledem k tomu, že ovdovělé ženy povětšinou již nejsou v reprodukčním období, pohybují se zde hodnoty podílů jen v desetinách procent, a jen u dětí vyššího pořadí přesáhnou 1 %. Například v roce 2012 bylo 1,14 % dětí vyššího pořadí narozeno ovdovělým matkám. Veškeré tyto hodnoty tedy potvrzují nárůst mimomanželské plodnosti u dětí všech pořadí. Dokládají však, že nejvíce narůstá právě podíl svobodných prvorodiček. Můžeme říci, že pokud svobodná žena otěhotní, spíše nejdříve porodí, a až potom se možná vdá. Výrazně tedy ustupuje dříve typický model, kdy se dítě mělo nebo dokonce muselo narodit do manželství, aby na ženu nebylo negativně pohlíženo.

S výše zmíněným souvisí i výzkumy, které dokazují změnu názorů ohledně manželství, především pak manželství v souvislosti s dětmi. Česká společnost smýšlí čím dál tolerantněji. Ubývá lidí, kteří se ztotožňují s tvrzením, že lidé, kteří chtějí mít děti, by měli uzavřít sňatek. Vztah mezi manželstvím a rodinou již není tak silný. Také přibývá lidí, kteří si myslí, že jeden

rodič může dítě vychovávat stejně dobře, jako oba rodiče společně. Kromě toho víme, že svobodné matky jsou často v době porodu svobodné z mnoha různých důvodů.

Na jedné straně je určitá zbytnost manželství. Tyto ženy mají pocit, že manželství nepřináší žádné výhody a samotný sňatek je jen formální záležitostí. Často také ženy příliš nevěří v budoucnost vztahu s otcem dítěte, a nemají tak potřebu se na něj právně vázat.

V neposlední řadě pak může být tím, kdo odmítá sňatek, muž, který se nechce ženit.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Caselli, Graziella, Vallin, Jacques a Wunsch, Guillaume. 2002. Démographie. Analyse et synthèse II - Manuels. *Ined - Institut national d'études démographiques*. [Online] 2002. [Citace: 5. 7 2016.] <http://www.ined.fr/fr/publications/manuels/demographie-analyse-et-synthese-ii/>. ISBN 978-2-7332-2012-2.

Česká republika. 2011. Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. *Sbírka zákonů*. [Online] 6. 11 2011. [Citace: 8. 7 2016.] Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon?q=372/2011>.

Česká republika. 1988. Zákon č. 11/1998 Sb., o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky. *Sbírka zákonů*. [Online] 29. 1 1988. [Citace: 8. 7 2016.] Dostupné z: <http://www.esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?CP=1988s011&DR=SB>. ISSN.

Česká republika. 1960. Zákon č. 36/1960 Sb., o územním členění státu. *Sbírka zákonů*. [Online] 9. 4 1960. [Citace: 8. 7 2016.] Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1960-36>.

Český statistický úřad. 2003. Hlášení o narození. *Český statistický úřad*. [Online] 12. 5 2003. [Citace: 10. 7 2016.] <http://apl.czso.cz/pll/vykwww/pdf/download?xid=720&xmutace=0>.

Český statistický úřad. 2006. Příručka demografické statistiky, narození. *Fakulta — Přírodovědecká fakulta UK v Praze*. [Online] 19. 1 2006. [Citace: 7. 7 2016.] Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/~mak/gos/demmethodika/www.czso.cz/cz/cisla/0/02/020100/narozeni.htm>.

Český statistický úřad. 2014a. Vybrané demografické údaje v České republice (1989-2013). *ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD*. [Online] 28. 8 2014a. [Citace: 12. 7 2016.] Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/33786359/32018115_0101.pdf/.

Český statistický úřad. 2014b. Klasifikace CZ-NUTS. *Český statistický úřad*. [Online] 14. 12 2014. [Citace: 6. 7 2016.] Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/3_klasifikace_cz_nuts_nuts_2004.

Český statistický úřad. 2014c. Změny v klasifikaci CZ-NUTS od 1. ledna 2008. *Český statistický úřad*. [Online] 14. 12 2014. [Citace: 7. 7 2016.] Dostupný z: https://www.czso.cz/csu/czso/zmeny_v_klasifikaci_cz_nuts_od_1_ledna_2008.

Český statistický úřad. 2016. Narození - územní srovnání. *Český statistický úřad*. [Online] 12. 7 2016. [Citace: 12. 7 2016.] Dostupné z:

[https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt-](https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt-parametry&pvo=DEM07&sp=A&skupId=586&pvokc=&katalog=30845&z=T)

[parametry&pvo=DEM07&sp=A&skupId=586&pvokc=&katalog=30845&z=T](https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt-parametry&pvo=DEM07&sp=A&skupId=586&pvokc=&katalog=30845&z=T).

Dlouhá, Karolína. 2014. *Územní diferenciace plodnosti České republiky*. Bakalářská práce, Praha : Vysoká škola ekonomická, 2014.

Dořičák, Lukáš. 2015. Nesezdané soužití a jeho právní aspekty bydlení, majetku, vyživovací povinnosti. *Online právník*. [Online] 1. 4 2015. [Citace: 7. 7 2016.] Dostupné z: <http://muj-pravnik.cz/nesezdane-souziti-jeho-pravni-aspekty/>.

Hamplová, Dana (ed), a další. 2006. *Mimomanželská plodnost v České republice po roce 1998: sociální a ekonomické souvislosti*. Praha : Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2006. ISBN 80-7330-093-1.

Hamplová, Dana (ed.), a další. 2007. *Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7330-128-6.

Hayford, Sarah. 2015. Fertility and marriage in an era of family change. *Dostupné z ProQuest*. [Online] 1. 1 2015. [Citace: 6. 7 2016.] <http://repository.upenn.edu/dissertations/AAI3179745>.

Hůle, Daniel. 2014. ANALÝZA: Definice související s ukončením těhotenství. *Demografický informační portál*. [Online] 2014. [Citace: 5. 7 2016.] Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=849.

Kurkin, Roman a Němečková, Michaela. 2015. Populační vývoj v České republice v roce 2014. *Demografie* 57, str 213-230. 2015.

Lakomý, Martin. 2014. *Diferenční plodnost z hlediska vzdělání a dalších kontextuálních proměnných v mezinárodním srovnání*. Diplomová práce, Brno : Masarykova univerzita, 2014.

Mazuy, Magali, a další. 2015. L'évolution démographique récente de la France et ses tendances depuis 70 ans - Conjoncture démographique. *Ined - Institut national d'étude démographique*. [Online] 3 2015. [Citace: 5. 7 2016.] Dostupné z: http://www.ined.fr/fichier/s_rubrique/24767/417.popf3.2015.mazuyconjoncture.article.fr.pdf. ISBN: 9782733210567.

Mazuy, Magali, Barbieri, Magali a D'Albis, Hippolyte . 2013. L'évolution démographique récente en France : la fécondité est stable - Conjoncture démographique. *Ined - Institut national d'études démographiques*. [Online] 2013. [Citace: 5. 7 2016.] http://www.ined.fr/fichier/s_rubrique/22040/population_fr_2013_3_france_conjoncture_demographique.fr.pdf.

Muñoz Perez, Francisco. 1999. Les enfants nés hors mariage et leurs parents. Reconnaissances et légitimations depuis 1965. *Persée: Portail de revues en sciences humaines et sociales*. [Online] 3 1999. [Citace: 5. 7 2016.] www.persee.fr/doc/pop_0032-4663_1999_num_54_3_7020.

Pavlík, Zdeněk a a další. 1997. *Populační vývoj České republiky 1996*. Praha : Katedra demografie a geodemografie PřF UK, 1997. ISBN 80-902154-4-0.

Pavlík, Zdeněk a a další. 1999. *Populační vývoj České republiky 1999*. Praha : Katedra demografie a geodemografie PřF UK, 1999. ISBN 80-902686-1-7.

Pavlík, Zdeněk, Rychtaříková, Jitka a Šubrtová, Alena. 1986. *Základy demografie*. 1. vyd. Praha : Academia, 1986. str. 732 s. ISBN neuv.

Rychtaříková, Jitka (ed.) a Kraus, Jaroslav. 2006. *Atlas sčítání 2001*. Praha : Přírodovědecká fakulta UK v Praze, 2006. ISBN 80-86561-25-9.

Sirotková, Lucie. 2014. *Manželská a nemanželská plodnost v České republice*. Bakalářská práce, Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 2014.

Tihelka, Radim. 2008. *Nemanželská plodnost a postoje k ní ve vybraných evropských uemích*. Diplomová práce, Brno : Masarykova Univerzita, 2008.

SEZNAM ZDROJŮ

- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 1993. *Český statistický úřad*. [Online] 22. 1. 2015. [Citace: 7. 7. 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25222875/1993.zip>.
- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 1994. *Český statistický úřad*. [Online] 22. 1. 2015. [Citace: 7. 7. 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25222875/1994.zip>.
- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 1995. *Český statistický úřad*. [Online] 22. 1. 2015. [Citace: 7. 7. 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25222875/1995.zip>.
- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 1996. *Český statistický úřad*. [Online] 22. 1. 2015. [Citace: 7. 7. 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25222875/1996.zip>.
- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 1997. *Český statistický úřad*. [Online] 22. 1. 2015. [Citace: 7. 7. 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25222875/1997.zip>.
- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 1998. *Český statistický úřad*. [Online] 22. 1. 2015. [Citace: 7. 7. 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25222875/1998.zip>.
- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 1999. *Český statistický úřad*. [Online] 22. 1. 2015. [Citace: 7. 7. 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25222875/1999.zip>.
- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 2000. *Český statistický úřad*. [Online] 22. 1. 2015. [Citace: 7. 7. 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25222875/2000.zip>.
- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 2001. *Český statistický úřad*. [Online] 22. 1. 2015. [Citace: 7. 7. 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25222875/2001.zip>.
- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 2002. *Český statistický úřad*. [Online] 22. 1. 2015. [Citace: 7. 7. 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25222875/2002.zip>.

- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 2003. *Český statistický úřad.* [Online] 22. 1 2015. [Citace: 7. 7 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25222875/2003.zip>.
- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 2004. *Český statistický úřad.* [Online] 22. 1 2015. [Citace: 7. 7 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25222875/2004.zip>.
- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 2005. *Český statistický úřad.* [Online] 22. 1 2015. [Citace: 7. 7 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25222875/2005.zip>.
- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 2006. *Český statistický úřad.* [Online] 22. 1 2015. [Citace: 7. 7 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25222875/2006.zip>.
- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 2007. *Český statistický úřad.* [Online] 22. 1 2015. [Citace: 7. 7 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25222875/2007.zip>.
- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 2008. *Český statistický úřad.* [Online] 22. 1 2015. [Citace: 7. 7 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25222875/2008.zip>.
- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 2009. *Český statistický úřad.* [Online] 22. 1 2015. [Citace: 7. 7 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25222875/2009.zip>.
- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 2010. *Český statistický úřad.* [Online] 22. 1 2015. [Citace: 7. 7 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25223050/2010.zip>.
- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 2011. *Český statistický úřad.* [Online] 22. 1 2015. [Citace: 7. 7 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25223050/2011.zip>.
- Český statistický úřad. 2015.** Demografické ročenky (pramenná díla) 2012. *Český statistický úřad.* [Online] 22. 1 2015. [Citace: 7. 7 2016.] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25223050/2012.zip>.
- Český statistický úřad. 1993.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 1993.
- Český statistický úřad. 1994.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 1994.
- Český statistický úřad. 1995.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 1995.
- Český statistický úřad. 1996.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 1996.
- Český statistický úřad. 1997.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 1997.
- Český statistický úřad. 1998.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 1998.

- Český statistický úřad. 1999.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 1999.
- Český statistický úřad. 2000.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 2000.
- Český statistický úřad. 2001.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 2001.
- Český statistický úřad. 2002.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 2002.
- Český statistický úřad. 2003.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 2003.
- Český statistický úřad. 2004.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 2004.
- Český statistický úřad. 2005.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 2005.
- Český statistický úřad. 2006.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 2006.
- Český statistický úřad. 2007.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 2007.
- Český statistický úřad. 2008.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 2008.
- Český statistický úřad. 2009.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 2009.
- Český statistický úřad. 2010.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 2010.
- Český statistický úřad. 2011.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 2011.
- Český statistický úřad. 2012.** *Přehled pohybu obyvatelstva. Narození. Individuální anonymizovaná data.* 2012.

PŘÍLOHY

Příloha 1: Počty živě narozených dětí podle rodinného stavu matky a pořadí narozeného dítěte, Česká republika, 1993–2012	63
--	----

Příloha 1: Počty živě narozených dětí podle rodinného stavu matky a pořadí narozeného dítěte, Česká republika, 1993–2012

Pořadí	Rodinný stav matky				
	svobodná	vdaná	rozvedená	ovdovělá	celkem
1993					
1	8717	49375	586	28	58706
2	1666	41335	1392	86	44479
3	544	10784	1075	125	12528
4+	342	4208	677	85	5312
celkem	11269	105702	3730	324	121025
1994					
1	8609	41609	595	19	50832
2	1787	36096	1373	92	39348
3	597	9595	1175	100	11467
4+	385	3772	685	90	4932
celkem	11378	91072	3828	301	106579
1995					
1	7979	35877	628	38	44522
2	1923	33606	1395	102	37026
3	561	8333	1035	105	10034
4+	447	3334	657	77	4515
celkem	10910	81150	3715	322	96097
1996					
1	8121	33450	518	17	42106
2	2057	31197	1477	86	34817
3	608	7431	1105	96	9240
4+	458	3080	671	74	4283
celkem	11244	75158	3771	273	90446
1997					
1	8719	33492	565	36	42812
2	2101	30775	1549	95	34520
3	650	7449	1076	104	9279
4+	476	2816	662	92	4046
celkem	11946	74532	3852	327	90657
1998					
1	9214	33297	589	24	43124
2	2380	30239	1665	110	34394
3	726	7117	1121	100	9064
4+	555	2673	644	81	3953
celkem	12875	73326	4019	315	90535
1999					
1	10070	32353	618	28	43069
2	2571	29191	1762	82	33606
3	748	6859	1181	92	8880
4+	577	2642	619	78	3916
celkem	13966	71045	4180	280	89471

Příloha 1: Počty živě narozených dětí podle rodinného stavu matky a pořadí narozeného dítěte, Česká republika, 1993–2012 - pokračování

Pořadí	Rodinný stav matky				
	svobodná	vdaná	rozvedená	ovdovělá	Celkem
2000					
1	10957	32209	714	24	43904
2	2756	29127	1887	103	33873
3	786	7067	1218	72	9143
4+	565	2715	646	64	3990
celkem	15064	71118	4465	263	90910
2001					
1	11697	30873	742	25	43337
2	3132	29026	1966	92	34216
3	854	7002	1299	89	9244
4+	676	2538	646	58	3918
celkem	16359	69439	4653	264	90715
2002					
1	12944	30919	850	32	44745
2	3561	28621	2172	93	34447
3	899	7125	1409	98	9531
4+	691	2662	655	55	4063
celkem	18095	69327	5086	278	92786
2003					
1	15071	29282	978	32	45363
2	3992	28262	2472	97	34823
3	972	6964	1526	99	9561
4+	718	2464	692	64	3938
celkem	20753	66972	5668	292	93685
2004					
1	17226	29615	1203	22	48066
2	4336	28672	2551	110	35669
3	1079	7069	1616	98	9862
4+	810	2469	731	57	4067
celkem	23451	67825	6101	287	97664
2005					
1	18685	29962	1250	33	49930
2	5130	30079	2668	116	37993
3	1148	7296	1720	107	10271
4+	790	2465	716	46	4017
celkem	25753	69802	6354	302	102211
2006					
1	20104	30287	1402	30	51823
2	6007	30237	2692	102	39038
3	1273	7573	1771	95	10712
4+	908	2475	809	66	4258
celkem	28292	70572	6674	293	105831

Příloha 1: Počty živě narozených dětí podle rodinného stavu matky a pořadí narozeného dítěte, Česká republika, 1993–2012 - dokončení

	Rodinný stav matky				
Pořadí	svobodná	vdaná	rozvedená	ovdovělá	Celkem
2007					
1	22243	30333	1435	39	54050
2	7329	32999	2954	118	43400
3	1462	8966	2005	96	12529
4+	992	2797	814	50	4653
celkem	32026	75095	7208	303	114632
2008					
1	24674	30638	1598	31	56941
2	8195	33883	3109	104	45291
3	1675	8895	2077	111	12758
4+	997	2697	833	53	4580
celkem	35541	76113	7617	299	119570
2009					
1	26103	28273	1624	39	56039
2	9006	33031	3066	103	45206
3	1823	8396	2068	91	12378
4+	1128	2694	852	51	4725
celkem	38060	72394	7610	284	118348
2010					
1	26151	26594	1564	22	54331
2	10084	32411	2928	91	45514
3	2074	8374	2036	89	12573
4+	1220	2610	861	44	4735
celkem	39529	69989	7389	246	117153
2011					
1	25554	23937	1468	30	50989
2	10033	29537	2497	89	42156
3	1890	7409	1731	71	11101
4+	1189	2369	818	51	4427
celkem	38666	63252	6514	241	108673
2012					
1	26492	23420	1536	28	51476
2	10749	28607	2398	72	41826
3	2117	7173	1615	59	10964
4+	1223	2288	750	49	4310
celkem	40581	61488	6299	208	108576

Zdroj: ČSU, Přehled pohybu obyvatelstva – Narození 1993–2012, individualní anonymizovaná data, vlastní výpočty